ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
SP. VASSILIOU

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
SP. VASSILIOU

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

Ἐξώφυλλον: Ἀθήνα 1975, Συλλογὴ Μεγάρου Προεδρίας Δημοκρατίας.

Ἐπιμέλεια: Ἐθνικὴ Πινακοθήκη
Ἔκδοσις: Ἐθνικὴ Πινακοθήκη
Μετάφρασις: Ζ. Τριανταφυλλίδη
Φωτοστοιχειοθεσία-ἐκτύπωσις: Ἀθηναϊκὸ Κέντρο Ἐκδόσεων Α.Ε.

Ἀθήνα, Ὀκτώβριος 1975.

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ · ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ · ΑΠΗ

1900 - 1975

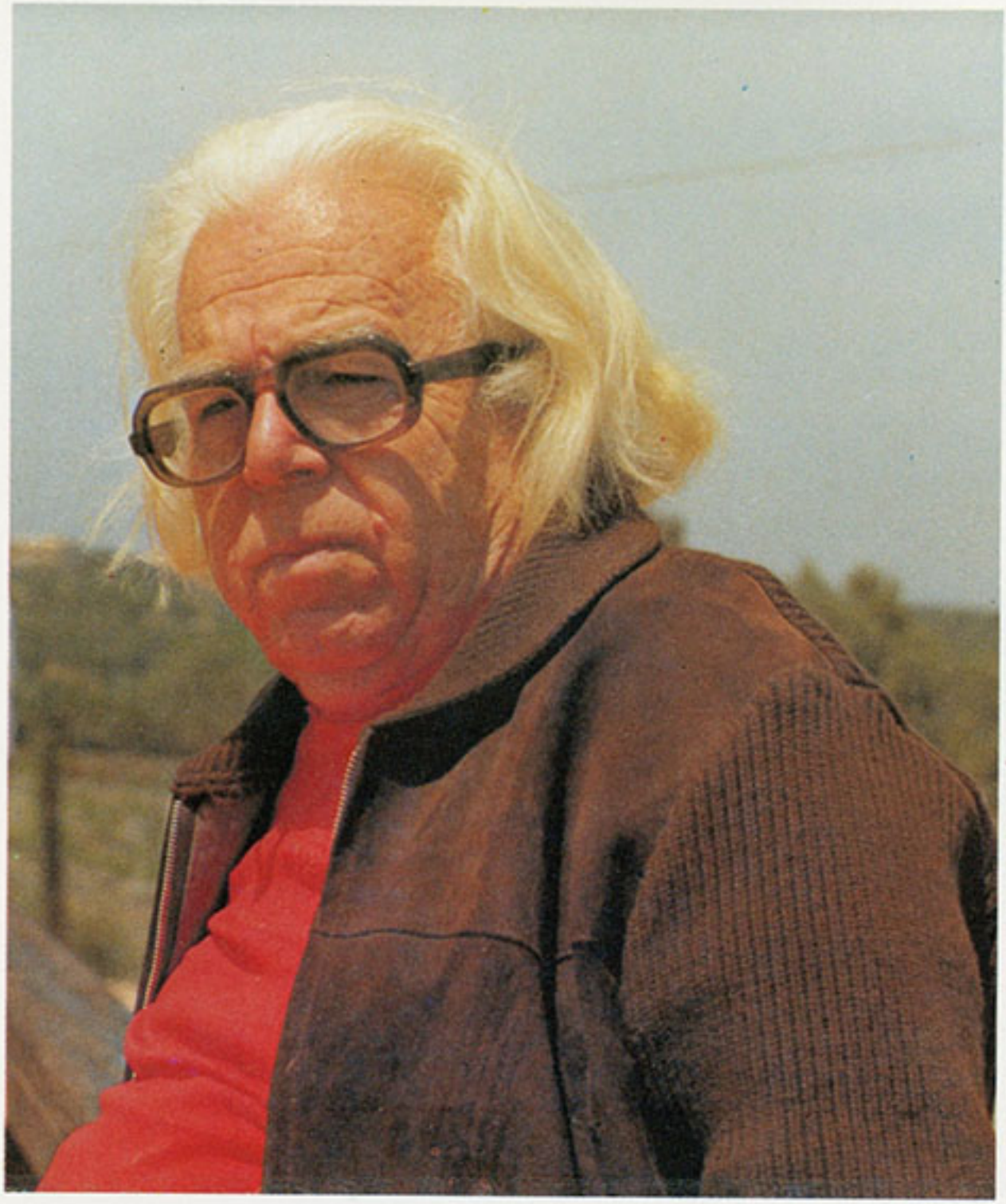

Ο ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ

Ὁ Σπύρος Βασιλείου γεννήθηκε τὸ 1902/3 στὸ Γαλαξείδι, κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο τοῦ Παρνασσοῦ, καὶ πέρασε ἐκεῖ τὰ πρῶτα παιδικὰ καὶ σχολικά του χρόνια, σ' αὐτὴ τὴ περιοχή, ὅπου οἱ πρῶτοι περιηγητὲς καὶ ἀρχαιολόγοι ἀνακάλυπταν μιὰ πλούσια πηγὴ πολιτισμοῦ καὶ ἱστορίας.

Ἀσυνήθιστα ἐπιμελὴς καὶ γεννημένος καλλιτέχνης ἀκολούθησε, μὲ τὴ συμπαράσταση τῶν δημογερόντων τοῦ χωριοῦ, τὸ δρόμο τῆς τέχνης, ποὺ τὸν βάδισε πενήντα δημιουργικὰ χρόνια, τὴ συμπλήρωση τῶν ὁποίων τιμᾶ μὲ τὴν ἔκθεση αὐτὴ ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη. Ἡ ἔκθεση, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλες τὶς φάσεις καὶ περιόδους τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Βασιλείου, φωτίζει καὶ ἀξιοποιεῖ καὶ χρονολογικὰ τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἔργου τοῦ ζωγράφου. Ὁ ἴδιος θέλησε ἡ παρουσίαση τοῦ ἔργου του νὰ γίνει κατὰ δεκαετίες· μὲ τὸν ἐπιτυχῆ αὐτὸ τρόπο δίνουμε, μὲ ἔργα ποὺ πρόθυμα δάνεισαν εὐγενικοὶ συλλέκτες, ἀκέραιη τὴν πυρετώδη ἀτμόσφαιρα τῆς δημιουργικῆς του παρουσίας στὸ χῶρο τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ τὰ ἐπακόλουθα τοῦ α΄ παγκοσμίου πολέμου καὶ ἡ δοκιμασία τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς εἶχαν ἐπιφέρει τὸ ξέφτισμα τῶν παλιῶν ἀξιῶν, ἐνῶ μιὰ φυσικὴ πρόκληση δημιουργοῦσε τὴν ἀνάγκη οἱ νέες καλλιτεχνικὲς καὶ πνευματικὲς δυνάμεις νὰ προσπαθήσουν ν' ἀνανεωθοῦν. Εἶναι ἡ ἐποχή, ποὺ ὄχι μόνο ἡ ζωγραφική, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ χαρακτικὴ νοιώθουν τὴν ἐφηβικὴ σφριγηλότητα τῶν νέων καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μουσική, μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Μητρόπουλου, διαχέεται ἀπὸ τὸ κράμα δυναμισμοῦ καὶ τρυφερότητας, πνοὲς ποὺ ἔνοιωθε ἀπαραίτητες γιὰ τὸ νέο του ξεκίνημα ὁ ἁπλὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ δημιουργὸς καλ-

λιτέχνης. Γιὰ τὴ ζωγραφική, τὰ σημαντικώτερα γεγονότα ποὺ εἶχαν συμβεῖ ἢ συνέβησαν μὲ τὴν ἄφιξη τοῦ Σπ. Βασιλείου στὴν Ἀθήνα καὶ ποὺ ἐπέδρασαν στὴν ἀλλαγὴ τῆς πορείας της καὶ τοῦ ἐπισημότερου ἀπολογητῆ της τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης ἦταν: ἡ ἐγκατάσταση τοῦ Κ. Παρθένη στὴν Ἀθήνα, ἡ ἵδρυση ἀπὸ αὐτὸν τῆς ὁμάδας «Τέχνη», ὅπου ἀργότερα βρίσκουμε καὶ τὸν Σπ. Βασιλείου, ἡ ἀναδρομικὴ ἔκθεση τοῦ Παρθένη στὸ Ζάππειο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο μπόλιασμα τῆς νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς μὲ τὶς μεταϊμπρεσσιονιστικὲς τάσεις, ἡ ἀνάληψη τῆς διεύθυνσης τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης ἀπὸ τὸν Ζαχαρία Παπαντωνίου, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, ποὺ ἐπέτρεπε πιὰ στοὺς μαθητές της ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τοῦ δασκάλου καὶ τέλος ἡ ἀνάληψης μιᾶς ἕδρας ζωγραφικῆς ἀπὸ τὸν Νικόλαο Λύτρα. «Μᾶς ἄφησε καὶ βάψαμε πιὸ φωτεινοὺς τοὺς σκούρους λαδοπράσινους τοίχους τοῦ ἐργαστηρίου», θὰ πεῖ ἀργότερα ὁ Σπ. Βασιλείου, γιὰ τὸν «δάσκαλο ποὺ χάσανε μόλις γίνανε φίλοι» καὶ μᾶς μεταφέρει στὸ σκηνικὸ μιᾶς ἐποχῆς, ποὺ δυὸ ὀνόματα «Φωβισμὸς» καὶ «Κυβισμὸς» χαρακτήριζαν τὴ διττὴ πραγματικὴ ἀρχὴ τῆς τέχνης τοῦ 20οῦ αἰώνα. Μὲ τὶς δυὸ αὐτὲς τάσεις συντελεῖται καὶ στὸν τόπο μας — ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἰμπρεσσιονισμὸ τοῦ Παρθένη — μιὰ συστηματικὴ ἀπομάκρυνση τῶν νέων καλλιτεχνῶν ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο καὶ ἡ στροφή τους πρὸς τὴν εἰκόνα σὰν μιὰ πραγματικότητα αὐθυπόστατη, ποὺ ἐκφράζεται εἴτε ἀπὸ μόνη τὴν καθαρὴ ἐκφραστικὴ δύναμη τοῦ χρώματος, εἴτε πάλι ἀπὸ μόνη τὴν ἐκφραστικὴ δύναμη τῆς φόρμας.

Σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς δημιουργίας, ποὺ τὸ διδάσκει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν ὁ Νικόλαος Λύτρας καὶ τὸ ἀκολουθεῖ ὁ μαθητής του Σπ. Βασιλείου στὴ μετέπειτα ἐξελικτικὴ πορεία του, τὸ χρῶμα ἔχει τὴ τάση κατὰ τὴν ἐκφραστική του δύναμη νὰ ἐπιτείνεται, ἐνῶ ἡ φόρμα ὑπερτονικὰ διακηρύσσει τὴν ἀξία τῆς καθαρότητάς της. Ἔτσι δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν Νικόλαο Λύτρα καὶ τοὺς μαθητές του ἡ ζωγραφικὴ τῆς ἐλεύθερης ἐκφραστικῆς (Φὼβ) καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῆς κονστρουκτιβιστικῆς τάξης (Κυβισμός), ποὺ θ' ἀποτελέσουν τὶς βάσεις τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας.

Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἐξελικτικὲς τάσεις εἶναι πολλαπλᾶ διακλαδισμένες καὶ μεταξύ τους συνυφασμένες ἔτσι, ποὺ θὰ ἦταν ἀτοπία νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ θεμελιώσει ὅλες τὶς ἑπόμενες ἐκφράσεις τῆς τέχνης μέχρι καὶ τὴν «action painting» καὶ τὸν γεωμετρισμὸ σὲ ἄλλη προέλευση καὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ νὰ θελήσει, ἀναλύοντας τὴ διαμόρφωση τοῦ ὕφους ἑνὸς ζωγράφου — στὴν περίπτωσή μας εἶναι ὁ Σπ. Βασιλείου —, ν' ἀγνοήσει τελικῶς τὰ ἐντελῶς ἄλλα κριτήρια ἀπ' ὅ,τι τοῦ χρώματος, τῆς φόρμας, τῆς ἐκφραστικότητας καὶ τῆς καθαρότητας, ποὺ εἶναι αὐτὰ ποὺ παίζουν καὶ τὸν σημαίνοντα ρόλο.

Διαβάζοντας τὸ βιβλίο τοῦ Σπ. Βασιλείου «Φῶτα καὶ Σκιές», παρουσιάζεται κάπου καὶ ἡ προσπάθεια ἀνάλυσης τοῦ προβλήματος τῆς ἀλληλοεπίδρασης, ποὺ γιὰ μένα εἶναι δύσκολο καὶ πολὺ πιὸ σύνθετο ἀπ' ὅ,τι ἡ ἱστορία τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης ἑνὸς καλλιτέχνη, ποὺ κατατάσσει τὰ πράγματα σὲ σταθερὲς χρονολογικὲς κατηγορίες καὶ ἀφίνει τὴ ζωγραφικὴ χωρὶς ἀπαιτητικὲς αἰσθητικὲς ἑρμηνεῖες νὰ κατανοηθεῖ ἀπ' τὸ κοινὸ αἴσθημα, ἂν ἀνταποκρίνεται πρὸς αὐτό.

Γιὰ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Σπ. Βασιλείου ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο σὰν ἄνθρωπο - καλλιτέχνη, θὰ ἦταν, νομίζω, ἡ μεγαλύτερη δυστυχία, ἂν ὅλη ἡ τάση του γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ζωγραφικῶν ὁραμάτων του εἶχε περιπλακεῖ σὲ μιὰ προσπάθεια παρουσίασης τῆς δουλειᾶς του, σὰν πρωτογενὲς γεγονὸς μὴ ἐπιδεχόμενο καμμιὰ συσχέτιση ἢ ἐπίδραση — ὅπως πολλοὶ γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι καλλιτέχνες κάνουν —, ἀφοῦ ἡ πραγματικότητα εἶναι ὅτι κάθε καλλιτέχνης, ποὺ ἔχει τὴ πηγή του βαθειὰ μέσα στὴν ἐθνικὴ ζωή, ἐπεξεργάζεται ἐνδόμυχα μιὰ βασικὴ ὕλη καὶ ἐκφράζει ἀπὸ αὐτὴ ὅ,τι ἀνταποκρίνεται στὴ τέχνη του. Ἀνεξάρτητα ἂν αὐτὴ ἡ βασικὴ ὕλη ἐμπεριέχει καλὸ καὶ κακό, ζωντανὸ καὶ ἄψυχο, τέχνη καὶ ἀντιτέχνη, ὁρατὸ καὶ θεωρητικό, ψυχολογικὸ καὶ ἐπιστημονικό, μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν ὕλη τὸ δημιουργικό του πνεῦμα κυνηγάει ἐνστικτωδῶς σὰν λεία τὶς ὅποιες αἰσθητικὲς καὶ συνθετικὲς ἐπιτεύξεις, γιὰ νὰ ὀργανώσει μὲ δικούς του νόμους, μὲ δικούς του κανόνες, μὲ νέες σὲ ποικιλία καὶ ποιότητα χρώματος συνθέσεις τὸν κόσμο τῆς ζωγραφικῆς του. Ἡ χρονολογικὴ πορεία τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Σπ. Βασιλείου, ποὺ στὴν ἐξέλιξή της παίρνει τὴν ἑλληνική της μορφή, χτίζει καὶ μορφώνει τὸ ὅλο του δημιουργικὸ ἔργο, ποὺ τὸ ἑνώνει μιὰ ἐλεύθερη χρωματικὴ ἁρμονία καὶ μιὰ ἀττική, ἀθηναϊκὴ ἀτμόσφαιρα.

Ἐπηρεασμένος στὶς πρῶτες του παραστάσεις ἀρχικὰ ἀπ' τὸν ρομαντισμὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνα μας, τὸν ἰμπρεσσιονισμὸ τοῦ Κ. Παρθένη καὶ τὴ χρωματικὴ ἐλευθερία τοῦ Ν. Λύτρα, ἐκφράζει στὰ πρῶτα του ἔργα ἕναν σχετικὸ συμβατισμὸ γιὰ νὰ περάσει γρήγορα σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ συνειδητοποίηση τῶν νέων ὀπτικῶν ἐμπειριῶν τῆς περιόδου 1930 - 40, καὶ μὲ μιὰ ἐντελῶς ἐνσυνείδητη καὶ βαθυστόχαστη ἐνσάρκωση αὐτῶν τῶν ἐμπειριῶν νὰ φτάσει σὲ μιὰ καθαρὰ προσωπικὴ καὶ ἰδεατὴ προσφορά, ποὺ τοῦ ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὸ 1945 - 55 πρωτοποριακὴ θέση στὴ μοντέρνα τέχνη τοῦ τόπου μας. Ὁ «μοντερνισμός» του ὅμως χρειάζεται μιὰ ἰδιαίτερη ἑρμηνεία, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἀναπτύχθηκε καὶ ἐξελίχθηκε τελείως ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὴν κύρια ἐπιδίωξη τῆς «Μοντέρνας Τέχνης», ποὺ εἶναι ἡ τάση γιὰ ἀφαίρεση. Δὲν εἶναι λίγα τὰ παραδείγματα καλλιτεχνῶν στὸν τόπο μας, ποὺ ἂν καὶ ἔμειναν πιστοὶ στὸ ἀντικείμενο, ἐν τούτοις ὑπόκυψαν περισσότερο στὶς θεωρίες τοῦ καιροῦ μας καὶ δέχτηκαν σὲ μεγάλο ποσοστὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς ἀφαιρετικῆς τάσης.

Ὁ Σπ. Βασιλείου ἀντίθετα ἔμεινε κατ' ἐξοχὴν πιστὸς στὸ ἀντικείμενο, γεγονὸς ποὺ τὸν ἔφερε θεληματικὰ στὴν περιοχὴ ἐκείνων, ποὺ ὕψωσαν μιὰ ἀξιόπιστη θεώρηση ἐνάντια στὴ θύελλα τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ἀπαιτήσεων, ποὺ γίνονται ἐν ὀνόματι τῆς διακοσμητικῆς, ἐκφραστικῆς καὶ κατασκευαστικῆς τάσης. Ἂν καὶ ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς τάσεις ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Βασιλείου πολὺ ἐνωρὶς ἄντλησε στοιχεῖα, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἔδινε ἴδια ἀξία στὴ μορφὴ καὶ στὸ ἀντικείμενο καὶ ἔμεινε σ' αὐτὰ πιστός, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ὑποστεῖ τὴ μοιραία ἐπίδραση τῶν ἰμπρεσσιονιστῶν, ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπ' αὐτὸν καὶ νὰ ἐκπληρώσει σὲ πιὸ προχωρημένο στάδιο τὶς καλλιτεχνικές τους ἐπιδιώξεις.

Τὸ φαινόμενο αὐτό, ποὺ βλέπουμε στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἄλλων καλλιτεχνῶν μας καὶ ποὺ ὀφείλεται στὴν ἐπίδραση τῶν πραγματικὰ μεγάλων καὶ σπουδαίων ζωγράφων ποὺ ἔζησαν, ἔδρασαν καὶ δημιούργησαν πρὸ τοῦ 1925, ὁδήγησε σὲ μιὰ ἐπίπονη ἐργασία, ἡ ὁποία ἀπαιτήθηκε γιὰ τὴ συνένωση τῶν τάσεων καὶ τὴ σύζευξη τῶν ἀντιθέτων κατευθύνσεων μὲ τὴ παράδοση καὶ τὴν κληρονομιὰ τοῦ τόπου μας.

Προσωπογραφίες, τοπία καὶ νεκρὲς φύσεις, δοσμένα μὲ τὴ σπάνια δεξιοτεχνία μιᾶς καθαρῆς καὶ ἰσορροπημένης σύνθεσης, ὅπου κυριαρχοῦν ἁπαλὰ χρώματα καὶ εὐαίσθητες ἀποχρώσεις, ἀποτελοῦν τὴ πρώτη φάση τῆς δουλειᾶς τοῦ Σπ. Βασιλείου· στὴ δεύτερη φάση συνεχίζεται ἡ ἴδια δομὴ καὶ γοητεία τῆς προηγούμενης, ἀρχίζει ὅμως νὰ διαφαίνεται ἡ βαθειὰ μελέτη καὶ ἀφομοίωση τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κυβισμοῦ. Μὲ τὴν τρίτη φάση τῆς δουλειᾶς του, ποὺ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ γύρω καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν β΄ παγκόσμιο πόλεμο καὶ τὴν κατοχή, ὁ ζωγράφος μᾶς παρουσιάζει εἰκονιστικὲς συνθέσεις γεμάτες ἔνταση καὶ πάθος, ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴ δύσκολη προσωπική του ζωὴ καὶ ποὺ καλοῦν σὲ μιὰ βαθύτερη σκέψη πάνω σὲ θεμελιώδη προβλήματα τῆς σύγχρονης τέχνης.

Ἀπὸ τὴν τέταρτη φάση, ὁ Βασιλείου ἑδραιώνεται σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους κολορίστες στὴ ζωγραφική μας τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Τοπία λουσμένα στὸ χρωματικὸ φῶς, συνθέσεις μὲ σύγχρονα θέματα καὶ ἀναζητήσεις ἐκφράζουν μὲ μιὰ ἄμεση ἐσωτερικότητα τὴν δυναμικὴ καὶ συνάμα εὐαίσθητη διαμαρτυρία του. Τὸ ἔργο του αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ριζοσπαστικὸ στὰ ἐκφραστικά του μέσα, γνωστοὶ τεχνοκρίτες τὸν χαρακτήρισαν πρωτοποριακὸ γιὰ τὴν κίνηση τῆς "Pop Art" στὸν τόπο μας.

Στὴν τελευταία φάση τῆς ζωγραφικῆς του πορείας, ὁ ζωγράφος μας κινεῖται μέσα στὴ σύγχρονη κοινωνία, ποὺ συνεχῶς ἐξελίσσεται καὶ γίνεται ὁλοένα ἀπαιτητικώτερη· ἐδῶ οἱ συνθέσεις του πλουταίνουν μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὶς νεώτερες τάσεις τῆς σύγχρονης τέχνης, διατηροῦν ὅμως ζωντανά, μέσα στὴ χρωματική τους ἀπε-

ΤΟ ΤΟΛ
ΙΑΤΙΝΗ
ΝΕΕΣ
ΟΜΕΣ
Η Μπιν Μπιν
ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ

ραντωσύνη, τὰ ὁράματα τῆς πρώτης του ἐποχῆς, τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν τόπο του καὶ τὴν Ἀθήνα.

Ὁ συνδυασμὸς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, τέχνης, σκηνογραφίας καὶ βιβλίου, ἀπορρόφησε πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸν μισὸ αἰώνα τῆς καλλιτεχνικῆς του προσφορᾶς πρὸς τὸν πνευματικὸ καὶ θεατρικὸ κόσμο τοῦ τόπου μας. Οἱ ρίζες τῆς ζωγραφικῆς του, βαθειὲς καὶ γερές, βρῆκαν ὄχι μόνο τὴν παράδοση ἀλλὰ καὶ τὴν τόσο νέα γιὰ τὴν ἐποχή μας — ἀρκετὰ ὅμως γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴ τέχνη — τάση γιὰ μιὰ συνοπτική, λακωνική, ἐκφραστικὴ γλώσσα, μὲ ἔντονη τὴ μεταφορικὴ σημασία καὶ τὸν συμβολισμό. Αὐτὴ ἡ τάση, ποὺ βρίσκει τὴν ἀρχή της στὴ ζωγραφικὴ τῆς «ἐλεύθερης ἐκφραστικῆς» καὶ στὴ ζωγραφικὴ τῆς «κονστρουκτιβιστικῆς τάξης» καὶ στὶς διακλαδώσεις τους, ποὺ εἶναι ἡ «μεταφυσικὴ ζωγραφική», ὁ «ποιητικὸς σουρρεαλισμὸς» καὶ ὁ «χρωματικὸς φουτουρισμὸς» παρουσιάζεται στὸ ἔργο τοῦ Σπ. Βασιλείου, ὅπου οἱ στυλιζαρισμένες καὶ ἁπλουστευμένες κλασσικιστικὲς μορφές του, τὰ ἀντικείμενα λαϊκῆς τέχνης καὶ τὰ τοπία του παίρνουν χαρακτήρα μνημειώδη ἀλλὰ μαζὶ καὶ ποιητικό.

Μὲ τὸ καθαρὸ προσωπικό του ὕφος καὶ μὲ ριζοσπαστικὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ποὺ βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὴ σύγχρονη τέχνη, δημιουργεῖ ἔργο διαμετρικὰ ἀντίθετο στὰ ἐκφραστικά του μέσα ἀπ' τὴ πρωτοποριακὴ ὁμάδα τοῦ 1925-30, μᾶς μεταφέρει σὲ μιὰ φανταστικὴ σύλληψη τῶν σχημάτων στὸ χῶρο καὶ μᾶς δημιουργεῖ τὸ ρομαντικὸ ἀφηγηματικὸ περιεχόμενο μιᾶς εἰκόνας, ὅπου σὰν ὅραμα πλανῶνται, μέσα σὲ μιὰ ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα ζωγραφιστὰ ἐνσωματωμένη στὸ ἔργο του, ἡ αἴσθηση σὰν ἁπλὴ νύξη, καὶ λαϊκά, κλασσικιστικὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἢ γλυπτικὰ στοιχεῖα. Ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένες συνθέσεις του ποὺ τοποθετοῦνται στὰ πρῶτα χρόνια τῆς καλλιτεχνικῆς του σταδιοδρομίας καὶ ποὺ φέρουν τοὺς σχολαστικοὺς κανόνες τῆς ἀκαδημαϊκῆς μαθητείας, σ' ὅλα του τὰ ἔργα εἶναι διάχυτη ἡ ἁρμονικὴ εὐαισθησία τοῦ μοντέρνου καλλιτέχνη, τοῦ ὁποίου ἡ ζωγραφικὴ στηρίζεται στὴ μαγεία τοῦ χρώματος.

Τὸ ἔργο του, ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ συγκεντρώνει τὶς ζωγραφικὲς αἰσθητικὲς ἀρχές του καὶ τὸν ἑδραιώνει μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων νεωτεριστῶν, εἶναι τὸ ἀμέσως μετὰ τὸν β΄ παγκόσμιο πόλεμο καὶ τὴν κατοχή. Μέσα σ' αὐτό, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ὅποια πρωτοποριακὰ ἐκφραστικὰ καὶ τεχνικὰ μέσα χρησιμοποιεῖ, πλανᾶται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ὄχι σὰν ζωγραφικὸ στοιχεῖο ἀλλὰ σὰν ἁρμονικὸ περίβλημα τοῦ κάθε πίνακά του, ἡ τόσο γνώριμη σὲ κάθε ἄνθρωπο — καλλιτέχνη ἔκφραση τῶν συναισθημάτων του. Χωρὶς νὰ στηρίζει τὴ ζωγραφική του πάνω στὸ λαϊκὸ ἢ βυζαντινὸ στοιχεῖο, ὁ Βασιλείου δέχεται μόνο τὴν ἐπίδραση τοῦ λαϊκοῦ ἢ βυζαντινοῦ θέματος καὶ ἀφίνει τὰ βαθύτερα

χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης, ποὺ πιὸ πάνω ἀναφέρω, νὰ χρωματίζουν τὸ ἔργο του.

Ζωγραφική, χαρακτικὴ καὶ σκηνογραφία (μαζὶ καὶ ἡ ἁγιογραφία), μορφώνουν τὸ ἔργο τοῦ Σπ. Βασιλείου καὶ σημαδεύουν τὴ δημιουργική του πορεία μέσα στὸ τεχνοϊστορικὸ διάγραμμα τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Ἡ συμβολή του στὴ διαμόρφωση τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ πνευματικῶν τάσεων στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, γίνεται πιὸ φανερὴ μὲ τὸ πλουσιώτατο ἔργο του, ποὺ περιλαμβάνει σχέδια, συνθέσεις καὶ ἐμπνεύσεις γιὰ σκηνογραφίες σύγχρονου θεάτρου καὶ κινηματογράφου, ὄπερας καὶ ἀρχαίου δράματος.

Ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνήσυχες καλλιτεχνικὲς μορφὲς τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας τοῦ τόπου μας, ὁ Βασιλείου παρουσίασε τὶς πολυποίκιλες δυνατότητές του σὲ μιὰ μνημειακὴ ἔκδοση βιβλίου τὸ 1969, ποὺ ἐγκαινίαζε καὶ μιὰ νέα δημιουργικὴ περίοδό του, μὲ τὴν ὁποία ὁλοκλήρωσε τὸ δημιουργικό του ἔργο· καὶ ἴσως νὰ μὴν εἶναι τόλμη, ἂν ποῦμε, ὅτι τὸ σύνολο τοῦ δημιουργικοῦ αὐτοῦ ἔργου ποὺ συνεχίζεται, στὴ βαθύτερη οὐσία του μορφώνει μιὰ τέχνη μὲ αἴσθημα ποιητικὸ ἀλλὰ καὶ ρεαλισμό, μιὰ τέχνη μὲ ἀναμφισβήτητη ὁμορφιά, ποὺ ἡ προσωπικὴ ἔμπνευση τοῦ ἄσημου λαϊκοῦ βάρδου, ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὸ γραφικὸ λιμανάκι — ἐκεῖ ὅπου, σύμφωνα μὲ τὸν ὁμηρικὸ ὕμνο, ὁ Ἀπόλλωνας ὁ θεὸς ποὺ σὰν ἀγαπημένη του κατοικία εἶχε τὸν Παρνασσό, ἀποβίβασε τοὺς πρώτους ἱερεῖς του —, τὴν ἔκανε ἀπὸ ψέλλισμα στὰ χείλη του καὶ ἀπὸ σχέδιο τοῦ μαθητικοῦ του χρωστήρα, μορφὴ καὶ κτῆμα τῶν πολλῶν, τῶν πολλῶν ποὺ ὅμοια νοιώθουν καὶ ὅμοια σκέπτονται...

Dr. Δημήτριος Παπαστάμος
Δ/ντής Ἐθνικῆς Πινακοθήκης

SPIROS VASSILIOU AND HIS ART

Spiros Vassiliou was born in 1902 at Galaxidi. There under the shade of historical mount Parnassus he spent the first years of his life. A born artist and encouraged in the beginning by the old men of the village he followed art's way for 50 years. On this occasion the National Pinacothek of Athens honors him with this exhibition, by showing all the phases and periods of Vassiliou's artistic creation and classifying his work. The artist himself wanted the presentation of his work to be classified by decades; following his suggestion we present his artistic presence in the world of art and the intellect through works promptly lent by generous collectors.

The aftermath of World War II and the Asia Minor disaster had brought about the unraveling of old beliefs, while a natural reaction created the need for a renewal of artistic and intellectual values. Not only painting, sculpture and engraving needed renewal but music too. With the return of Metropoulos music is now filled with strength and tenderness, qualities which were necessary for both the layman and the artist.

The following were the most important events in Vassiliou's life after his return to Athens, which mostly influenced the change in his art: the settling down of K. Parthenis in Athens, his founding of the group "Art" (in which we later find Vassiliou), the retrospective exhibition of Parthenis in Zappeion (which is the first contact of neo-hellenic painting with Post-Impressionism), the taking over of the directorship of the National Pinacothek of Athens by Z. Papantoniou, the change in the administration at the School of Fine Arts (which by then allowed its students free choice of instructors) and finally the professorship in painting by Nicholas Lytras. "He permitted us to

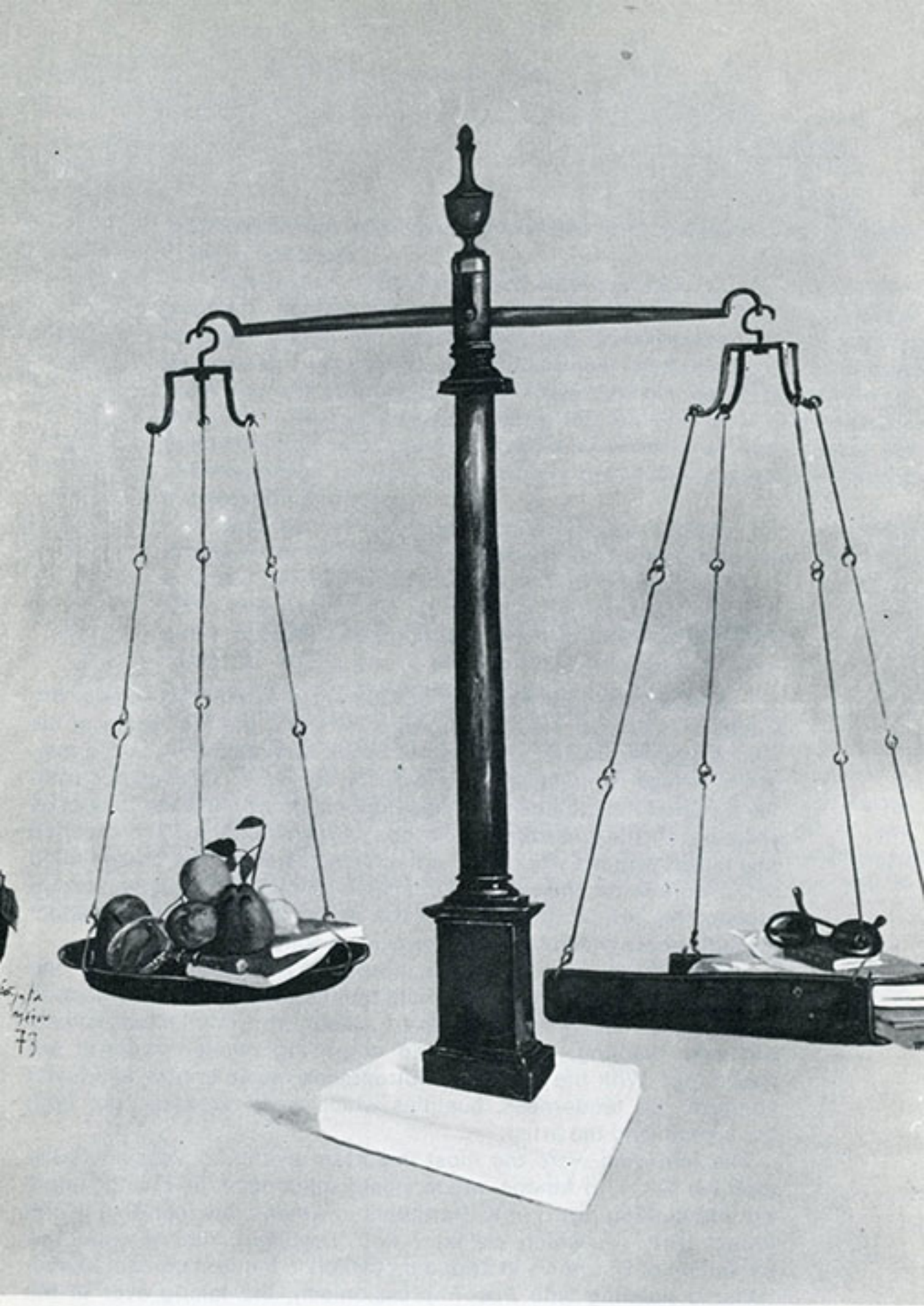

paint the dark oil-green walls in a brighter color," Vassiliou is to say later about Lytras "the teacher they've lost as soon as they became friends." Vassiliou also brings before our eyes the scenery of an era in which two art currents, Fauvism and Cubism were characterizing the double start of 20th C. art. By these two — starting with Parthenis' Impressionism — a systematic turning away of the new students from the object and a turning towards the image as a substantial reality is to be mentioned, expressed either by the clear power of color or by the form itself.

This new art form which was taught for the first time by N. Lytras at the School of Fine Arts and which is later followed by Lytras' student Vassiliou stresses color according to tis expressive power, while form declares the values of its clearness. Thus, Fauve and Cubist effects were introduced by Lytras and his students. These were the bases of contemporary greek painting for the last 50 years. Both these tendencies are variously branched out and interwoven among themselves. It would be pointless to try and trace different origins for expressions of art to follow, even till "action painting" and geometricism, even more so to wish, after analysing the formation of a painter — in this case Vassiliou — to ignore other factors than color, form, expression and clearness, which are here of basic importance.

Reading the book "Lights and Shades" by Vassiliou, an attempt to analyse the problem of interrelations appears. This is for me something difficult and much more complicated than the history of a particular artist, who classifies things under certain chronological categories and lets painting be understood through feeling, needing no exquisite esthetic explanation.

For Vassiliou as an artist and a human personality it would have been the greatest misfortune if all this attempt to explain his pictorial visions had been involved in an effort to represent his work as a completely original creation, as many well-known or even unknown artists do, since it is a fact that every artist who draws his inspiration deep in national life works at the same basic material and expresses whatever corresponds to his ideal. It doesn't make any difference if this basic material includes good and evil, life and death, art and non-art, visual and theoretic, psychological and scientific. In this material the artist's creative spirit instinctively chases as a prey any esthetic and synthetic achievement for organising the world of his art according to his own rules, in various and multicolored compositions.

The development of Vassiliou's painting, which as it proceeds, takes over its greek spirit, builts and shapes all his creative work united by a free chromatic harmony and an athenian atsmosphere.

Influenced in his first works by the romanticism of the beginnings of our century, Parthenis's impressionism and the chromatic freedom of Lytras, he expresses a certain early conservatism to pass quickly to an esoteric consciousness of new visual experiences of the period 1930-40. Through a complete assimilation of those experiences, he arrives at a clearly personal and theoretical result, which assures him a position in the avant garde contemporary art, since 1945-55. This "modernism" however, requires a special explanation, since it was developed completely away from the main ambitions of "Modern Art," which is a tendency to abstraction. There are many examples of artists in our country who, even though remained loyal to the representation of the object, were more subdued to the theories of our time and mostly accepted the influence of abstraction. On the contrary, Vassiliou especially remained loyal to the object, a fact that brought him close to those who stood against the new ideas, when these only served decoration, expression and construction. Even though Vassiliou's early art was influenced by these three tendencies, because he considered form and the object equally important, it was inavoidable for him to be influenced by the Impressionists and to follow their artistic ambitions later in his work.

This phenomenon, which we also see in the evolutionary course of the other Greek artists and which is due to the influence of the great masters before 1925, led to a hard work which was necessary for the continuation of the tendencies and the contact of opposite directions with the traditional heritage of our country.

The first phase in the work of Vassiliou includes portraits, landscapes and still lifes in which the qualities of clearness and balance are to be seen, where soft colors and tender hues dominate; in the second phase the same fascinating structure continues, though, a deep study and assimilation of the folklore spirit and Cubism now begins to appear. In the third phase of his work, dated during and immediately after the Second World War and the Occupation, the painter presents pictorial compositions full of stress and passion, reflecting his difficult personal life at that time, inviting us to a deeper consideration of the fundamental problems of contemporary art.

From the 4th phase on, Vassiliou is established as one of the greatest colorists in Greek painting of the last half century. Landscapes bathed in chromatic light, compositions with contemporary subjects and much searching expresses his sensitive esoteric protest. His work at this period, radical in its expressive means, is characterized by well-known art critics as avant garde for the Pop Art movement in our country.

In the last phase of his artistic development the painter moves inside the ever-changing contemporary society which becomes all the more demanding; now his compositions are enriched with elements from the newest tendencies of contemporary art, at the same time keeping alive the visions of his first artistic era, his love for his country and Athens.

The combination of art and architecture, theatre scenery and books absorbed many years of his artistic offer to the intellectual world in our country.

The roots of his art, deep and strong, have not only met the tradition, but also our era's new tendencies — well-known from archaic art — the tendency towards a synoptic expressive language, stressing the metaphorical ideas and symbolism. This tendency, which began by the "free expression" art, "constructive" painting and their branchings to "metaphysical" painting, "poetic surrealism" and "chromatic futurism" appears in the work of Vassiliou, where stylized and simplified classical forms, objects of folklore art and landscapes obtain a character both monumental and poetic.

By his clear personal style and radical means of expression which come out of contemporary art, he creates an art which is diametrically opposite in expression to the avant garde group of 1925-30, an art which leads us to a fantastic conception of shapes in space and creates the romantically narrative context of an image, whereupon sensation (as a simple hint), folklore, classical architectural or sculptural elements wander as in a vision.

Except for certain compositions of his which are dated in the first years of his artistic career and which carry with them the scholastic rules of his academic background, in the rest of his work the harmonious sensibility of the contemporary artist is to be found everywhere. His painting depends much on the magic of color.

His work, which brings his esthetic values together and establishes him among the avant garde artists, comes immediately after the Second World War and the Occupation. In it, besides the avant garde means of expression and technique, he also expresses his personal feelings. Without basing his painting on folklore or byzantine elements alone, Vassiliou accepts the influence of the particular folklore or byzantine motif and permits the deeper artistic factors just described to color his work.

Painting, prints and theatre scenery, hagiography, too further complete the work of Vassiliou and characterize his artistic development in greek painting of the last 50 years. His contribution to the formation of artistic and intellectual tendencies of Greece becomes more evident through his rich artistic work which includes drawings, compositions and inspirations for contemporary theatre scenery and cinema, opera and ancient drama.

Being among the most uneasy artistic personalities of the last 50 years in our country, Vassiliou presented his various abilities in a monumental book edition in 1969, which inaugurated a new creative period of his, through which he completed his creative work.

It would perhaps not be too daring to say that the whole of this creative work which still continues, expresses in its deeper substance an art poetic and realistic at the same time, an art of real beauty, which brings to our thoughts the unknown folk bard's song of the Homeric Hymn, a song referring to Apollo, happily dwelling in mount Parnassus and the many who are able to feel and think in a like manner. . . .

Dr. Dimitrios Papastamos
Director of the National Pinacothek

ΑΠΟΛΟΓΙΑ
σὲ πρῶτο πρόσωπο
ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΟΜΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΟΒΑΡΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ

..... Μάρτυράς μου νά ναι ὁ στίχος
ὁ ἁπλὸς κι ἀληθινὸς ἐτοῦτος στίχος .....

Τίποτα κρυφὸ δὲν ἀπόκρυψα ποτὲ στὴ ζωγραφική μου. Ἀπὸ τὰ μικράτα μου ὡς τὰ πρῶτα γεράματα μὲ τὸ πινέλο στὸ χέρι, περιπλανώμενος ἀνιχνευτὴς εἰκόνων, πάσχισα νὰ συγκρατήσω ἀπ' ὅσα ἔβλεπα γύρω μου, ὅ,τι ἦτανε ξάφνιασμα καὶ χαρὰ τοῦ ματιοῦ, τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ νοῦ.

Γεννήθηκα στὸ Γαλαξείδι στὰ 1902 ἢ στὰ 1903. Ἡ μερομηνία γεννήσεως ἀνεξακρίβωτη χωρὶς καμμιὰ πλέον σημασία. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σίγουρο εἶναι πὼς τέλειωσα τὸ Πολυτεχνεῖο στὰ 1926. Ἄρα θὰ ἤμουνα 23 ἢ 24 χρονῶν.

Ἀπὸ τὰ ζαφείρια τῆς γενέθλιας θάλασσας ὡς τοὺς μενεξελιοὺς ἴσκιους τοῦ ἀντικρυνοῦ στὸ σπίτι μου Ὑμηττοῦ, μιὰ ἀένναη περιπλάνηση μέσα ἀπὸ τὴν ἀτέλειωτη κλίμακα τῶν χρωμάτων καὶ τὴν ἀσταμάτητη κίνηση τῶν σχημάτων καὶ τῶν γραμμῶν στάθηκε ἡ ζωή μου. Πότε τὰ πράγματα μοῦ μιλοῦσαν γιὰ χρώματα, πότε τὰ χρώματα ἀπὸ μόνα τους τραγουδοῦσαν τὰ πράγματα. Καὶ ἀπὸ πάντα σκιὲς καὶ φῶτα, στὸ ξύπνιο ἢ στὸν ὕπνο, τρεμοπαίζανε ἄπιαστες μορφὲς μπρὸς στὰ μάτια μου. Οἱ ἄνθρωποι ἀνώνυμοι καὶ περαστικοί, ἀγαπημένα πρόσωπα, ἡ οἰκογένεια, οἱ φίλοι, πράγματα ἀσήμαντα καὶ καθημερινὰ ποὺ γίνονται σημαντικὰ μὲ τὸ ἄγγιγμα τοῦ ἀνθρώπου, μηχανές, ὀμπρέλλες, στίχοι, λέξεις, κείμενα, καράβια, καρέκλες, καθρέπτες, λάμπες, ἔγνοιες, σπίτια, πεῖνα, χαροκόπια, πόλεμοι καὶ δικτατορίες στροβιλίζονται σ' ἕνα ξέφρενο χορὸ καὶ κρατοῦν ξάγρυπνο τὸ μάτι μου ὅλα τὰ πάνω ἀπὸ πενῆντα γιὰ τὴν ὥρα παράξενα καὶ ἀνήσυχα τοῦτα χρόνια. Ἀποκούμπι μοναδικὸ καὶ στήριγμα τὸ καβαλέττο πάει νὰ γίνη ἐξάρτημα τοῦ κορμιοῦ. Πέντε χιλιάδες πάνω - κάτω ζωγραφιές, καμμιὰ δεκαριὰ χιλιάδες τετραγωνικὰ τοιχογραφίες, μιὰ ἑκατοστὴ σκηνογραφίες κι' ἀμέτρητα σχέδια καὶ χαρακτικὰ μοῦ βαραίνουν τὴν ψυχὴ τὴν ὥρα τούτη, τὴν κρίσιμη, ποὺ ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη μοῦ κάνει τὴ μεγάλη τιμὴ — καὶ πόσο τὴν εὐγνωμονῶ ἀπὸ καρδιᾶς — νὰ φιλοξενήσει στὶς εὐρύχωρες αἴθουσές της ἕνα κορφολόγημα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ διασκορπισμένη στὰ πέρατα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης γῆς «μανιφατούρα».

Ἀναλογίζομαι αὐτὴ τὴ στιγμὴ — καὶ ἂς μοῦ συχωρεθεῖ ἀπὸ τὸ σεβαστό σας κριτήριο ἡ παράλειψη — δὲν μοῦ ἔμεινε καιρὸς γιὰ πειράματα.

Εἶδα ὅλα, τὰ πάντα, ὅσα εἶναι ὑπὲρ τῆς ζωγραφικῆς καὶ ὅσα εἶναι ἀντίθετα. Ἀγάπησα ὅσα κινοῦνται μὲ χρώματα καὶ σχήματα σὲ δυὸ διαστάσεις. Τὶς φιγούρες στὴν ἀκρογιαλιὰ ποὺ ζωγραφίζει ὁ Guardi σὰν ἀπὸ θαῦμα μὲ δυὸ πινελιές, τὶς μποτίλιες τοῦ Morandi, τὰ σύννεφα τοῦ Constable, τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ Turner, τοὺς ἀλῆτες τοῦ Rouault, τὶς μάχες τοῦ Παναγιώτη Ζωγράφου, τἄρμενα τοῦ Βολανάκη, τὰ ἡλιοβασιλέματα τοῦ Claude Lorrain. Κατατρόμαξα μὲ τὴν Guernica καὶ ἀναθυμοῦμαι μὲ συγκίνηση τὸν πρῶτο μου δάσκαλο τὸν Καλούδη. Βλέποντας τέτοια καὶ ἄλλα μύρια τόσα, ἀπόδιωχνα σὰν ἐχθρικὰ γιὰ τὴν τέχνη μας φερσίματα, ὅσα γυροφέρνουν μέσα στὸ χῶρο, μὲ κίνηση, ἦχο, φῶς καμμιὰ φορά, μὲ βαρειὲς μυρουδιὲς καὶ λεπτὰ ἀρώματα.

Δέχομαι καὶ σέβομαι τὸ δίκιο τοῦ καθενὸς ποὺ θέλει νὰ εὐρύνει τοὺς ἐκφραστικούς του χώρους καὶ ὁμολογῶ πὼς πολλὲς φορὲς μὲ πλάνεψαν στολίδια καὶ παιχνιδίσματα, κι' ἄλλοτε ἔσφιγγε ἡ ψυχή μου μὲ τὴν μιζέρια καὶ τὴν ἀθλιότη ποὺ σώρευαν σύγχρονοι καλλιτέχνες σὲ χώρους ἀποπνικτικούς. Ἀρνιέμαι ὅμως νὰ παραδεχτῶ πὼς σώνει καὶ καλὰ πρέπει νὰ στερηθοῦμε τὴν πρωταρχικὴ χαρὰ νὰ βλέπουμε καὶ νὰ πασκίζουμε νὰ κάνουμε καὶ τοὺς ἄλλους κοινωνοὺς τῆς ματιᾶς μας, χαράζοντας ἔστω μὲ τὸ ὁρμέμφυτο τοῦ παιδιοῦ ἢ τή σοφιστεία τοῦ Miro ἕναν κύκλο καὶ μιὰ τεθλασμένη γιὰ νὰ παραστήσουμε τὸ ὅραμα τοῦ κόσμου. Καὶ εἶναι τόσο συναρπαστικὸ τὸ ὅραμα τοῦτο. Ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωντάνια τῆς ὁδοῦ Φιλοσόφου Μενεδήμου, ὡς τὸν μικρόκοσμο τῆς ὁδοῦ Γουέμπστερ, ἡ φύση καὶ ἡ ζωὴ στήνουν κάθε μέρα τόσα τρελλὰ παιχνίδια καὶ πῶς νὰ τὰ πρωτοπιάσεις. Πάρε τότε καὶ σὺ τὶς μικρές σου ἐλευθερίες καὶ ἀγάλλου στήνοντας μπροστὰ στὸ γαλανὸ χρῶμα τῆς θάλασσας ἢ τοῦ οὐρανοῦ, λάμπες, καρέκλες, περιπατητές, μπουκάλια, ζυγαριές, μπρατσέρες τοῦ Γαλαξειδιοῦ, μετατόπισε τὰ σπίτια τοῦ μικροῦ σου δρόμου μὲ τὶς γυριστὲς σκάλες πρὸς τὴν ἀντικρυνὴ μακρυνὴ θέα τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ συνταίριαξε τὴ ραπτομηχανὴ καὶ τὴν ὀμπρέλλα, πρὶν ἀκόμα ἀκούσεις νὰ σοῦ μιλοῦν γιὰ τὸν Λωτρεαμόν. Ἔχε τὴν ἔγνοια, ὅλα εἴτε εἶναι ἕνας ἄσπρος ἀσβεστωμένος τοῖχος ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὁ θρῆνος τῶν Καλαβρύτων ἢ ἡ δίκη τῆς Δ.Α., ὅλα μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν, νὰ γράφονται μὲ ἀγάπη, προσήλωση, — κι' ἂς εἶναι πάλι μάρτυρας ὁ ἁπλὸς ὁ στίχος τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ — μὲ ἀλήθεια.

Ἔτσι δούλεψα πάντα. Κουράστηκα μὰ δὲν ἔχω παράπονο. Ἂς εἶναι εὐλογημένη ἡ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τὰ παράξενα τοῦ καιροῦ μας ἄκουσα πὼς αὐτὸ ἤτανε βλαβερὸ γιὰ μένα. Ἂν γίνεται νὰ εἶναι βλαβερὴ ἡ ἀγάπη. Στὴν ἀγάπη αὐτὴ χρωστῶ τὰ

πάντα. Δὲ λησμονῶ τὸ φωτεινὸ χαμόγελο τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου, τὴν αὐστηρὴ ματιὰ τοῦ Φώτου Πολίτη, τὴν ἀνεκτίμητη φιλία τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ. Θέλω αὐτὴ τὴν ὥρα νὰ φιλήσω σταυρωτὰ τὸν Ἀγήνορα, τὸν Μαρῆ, τὴ Λία, τὸν Τάσσο, τὸν Νίκο, τὸν Ἀλέκο, τὸν Ἄγγελο, τὸν Λῖτο, καὶ τὸν Κ.Θ. Δημαρᾶ, τὴν Τατιάνα καὶ τὸν Roger, τὸν Γιάννη, τὸν Leslic, τὸν Κάρολο, τὸν Βασίλη, τὸν Paul, τὸν Lambert, τὸν Μάνο ὅλους τοὺς φίλους τοῦ θεάτρου, προσκήνιο καὶ παρασκήνιο, ὅσους γράφουν στὶς μέσα σελίδες τῆς ἐφημερίδας, τοὺς σύντροφους τῆς πεινασμένης νιότης τοῦ Πολυτεχνείου, τοὺς συναγωνιστὲς τῆς κατοχῆς, τοὺς μάρτυρες τῆς δικτατορίας. Ὤ καὶ νὰ μποροῦσα νὰ σφίξω ἕνα-ἕνα τὰ χέρια ὅλων ἐκείνων ποὺ μὲ λόγια τῆς καρδιᾶς μὲ ψύχωναν ὅλα τοῦτα τὰ χρόνια. Μὲ τὴν ἀγάπη ὅλων ἀνάστησα οἰκογένεια, παιδιά, ἐγγόνια, ἔχτισα σπίτια, περιμάντρωσα καὶ φύτεψα περιβόλι, ταξίδεψα πολύ, ἔχω πινέλλα πολλά, χρώματα ὅσα θέλω, μουσαμάδες, φίλους πολλοὺς καὶ γκαρδιακοὺς «ἐγλεντήσαμεν καὶ τραγουδήσαμεν... ἀδελφὲ Μακρυγιάννη σὲ καλὸ νὰ τὸ κάμει ὁ Θεός...» Φεύγω ἀπὸ τὴν αἴθουσα τούτη συγκινημένος καὶ ἤρεμος. Ὅσο μοῦ μέλλεται ἀκόμα, δὲν θὰ πάψω νὰ ψελλίζω τὸ πάτερ ἡμῶν μπροστὰ στὸ πορφυρὸ καὶ χρυσὸ ἡλιοβασίλεμμα, στὴ μπλάβη μεσημεριάτικη θάλασσα, στὸ βαθὺ μαῦρο τῆς ἔναστρης νύχτας καὶ στὸ μελιχρὸ τριανταφυλλὶ τῆς καλοκαιριάτικης αὐγῆς.

Καὶ νὰ δοξολογῶ τὸ φῶς τὴν ὥρα, ποὺ βασιλεύοντας ὁ ἥλιος στὴν ἀμουδιὰ τῆς Ἐρέτριας, χρυσώνει ἕνα γῦρο ὅλα τὰ πάντα, τσαλακωμένες ἐφημερίδες, κονσερβοκούτια, ἁρμυρίκια καὶ ἄλλα ἀπομεινάρια τοῦ τέλους τῆς ἐποχῆς.

Αὐτὰ εἶχα ν' ἀπολογηθῶ καὶ ἀφίνομαι στὴν κρίση καὶ τὴν καλωσύνη σας.

Σπύρος Βασιλείου

ΑΝΘΟΔΕΣΜΗ ΦΙΛΙΑΣ

Ζυρίχη 26-10-72

Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτη

Σὰν νὰ χάθηκε ἡ μνήμη τῶν ἑορτῶν, τοῦ λιβανιοῦ ἡ μυρωδιά, ἡ ἀναμονὴ τοῦ σπιτιοῦ ποὺ περιμένει τοὺς ἐπισκέπτες γιὰ τὴν ὀνομαστικὴ ἑορτὴ καὶ μυρίζει ὁλόκληρο χρυσάνθεμα καὶ νωπὸ ψήσιμο γλυκοῦ. Θὰ πέρναγε καὶ τούτη ἡ γιορτὴ κι' οὔτε θὰ συλλογιόμουνα τὸν Ἅη-Δημήτρη, ἂν δὲν ἔκανα τόσα χιλιόμετρα Γένοβα-Ζυρίχη μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ βρεθῶ στὰ ἐγκαίνια τῆς ἔκθεσης τοῦ Σπύρου Βασιλείου.

Καὶ βρέθηκα καὶ θυμήθηκα καὶ μὲ μπουχίσαν οἱ μυρωδιὲς τοῦ τόπου μου κι ἀνάστησα τοὺς Ἁγίους, τὴν Ἅγια Ἐρέτρια καὶ τὸν Ἅγιο Λυκαβηττό. Σ' αὐτὸν τὸν ἄχαρο τόπο ποὺ λέγεται Ἑλβετία κι' ὅλα μοιάζουν ἀπολιθωμένα ἢ ἀντίθετα σὰν μηχανάκια ποὺ κάνουν τὶς αὐτόματες κινήσεις τους μόλις τοὺς ρίξεις τὴ δεκάρα σου κι ὕστερα πάλι σταματοῦν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ γιὰ νὰ χάψουνε τὸν παρὰ καὶ νὰ ξανακάνουν τὴ σπασμωδική τους κίνηση, σ' αὐτὸν τὸν τόπο λέω, κάπου 18 χιλ. ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη ἔχει ἀνάψει μιὰ φωτιὰ γιὰ νὰ ζεστάνει τὴν ψυχή σου. Ἐκεῖ ἐκθέτει ὁ Βασιλείου. Βρέθηκα πρώτη ἐκεῖ, ἔχουμε ἀκόμα μιὰν ὥρα μπροστά μας ἴσαμε ποὺ ν' ἀνοίξει ἡ ἔκθεση.

Δὲν ξέρω, δὲν θυμᾶμαι πιά, τὶ αἰσθάνεται ὁ Ἀθηναῖος στὴν Ἀθήνα ὅταν βλέπει Βασιλείου. Ἐγὼ αὐτὸ ποὺ μπορῶ νὰ πῶ εἶναι τὸ σὸκ ποὺ παθαίνει ὁ ρωμιὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ ὅταν βρεθεῖ ξαφνικὰ μπροστὰ στοὺς πίνακές του.

Ἕνα φεγγάρι χρυσό, μιὰ χρυσὴ ἀμμουδιά — νάτο! νάτο! λοιπὸν τὸ φεγγαρόφωτο ποὺ τόσα χρόνια προσπαθῶ νὰ συλλάβω καὶ ποὺ ξεφεύγει διαρκῶς ἀπὸ τὰ παγωμένα φεγγάρια — αὐτὸς ὁ Ἅγιος Δημήτρης, φόντο βυζαντινό, ποὺ κάνει τὴν εἰκόνα ξαφνικὰ ν' ἁπλώνεται στὸ Θόλο, νὰ καὶ ἡ μυρωδιά.

Λύνονται τὰ πόδια, κάθεσαι. Ἀπέναντί σου τὸ τραπέζι τῆς καθαρῆς Δευτέρας περιμένει τὴν διάσταση, ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆς, ὅπως ἀκριβῶς περιμένει ἡ ἀναποδογυρισμένη καρέκλα τὸ χέρι ποὺ θάρθει νὰ τὴν ξαναστήσει μπροστὰ στὸ καβαλέτο ποὺ περιμένει, ὄρθιο αὐτό, γιὰ νὰ ξαναπάρει μπροστὰ ἡ ζωὴ καὶ ἡ Τέχνη. «Πωλεῖται». Αὐτὸ τὸ σπίτι κι' αὐτὸ τὸ σπίτι θὰ γκρεμιστῆ. Μή!

Σκέφτομαι πὼς ἂν κάποτε θελήσει κανεὶς νὰ ξαναδόσει στὴν Ἀθήνα τὸ σχῆμα ποὺ ἐμεῖς γνωρίσαμε νέοι καὶ νὰ κληροδοτήσει στὰ παιδιά του μιὰν εἰκόνα ἄλλην ἀπ' αὐτὴν ποὺ κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ κρύβει τοὺς Παρθενῶνες ἢ τοὺς ἀπειλεῖ μὲ τὴν τέλεια καταστροφή, μόνο στὸν μπάρμπα-Σπῦρο θὰ προστρέξει. Ἕνα τεράστιο κολλὰζ κι' ὅλη ἡ Ἑλλάδα, θαλασσινὴ καὶ στεριανή, βγαίνει ἀπὸ τὸν βυθό, σὰν ἀναδυομένη ἐνῶ μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα ἡ μορφὴ τοῦ

ζωγράφου τὴν κοιτάζει ἀπὸ ψηλὰ ὄχι σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀλλὰ σὰν δημιουργὸς ἀνήσυχος ποὺ κοιτάζει μήπως κάτι ἔχει διαφύγει τὴν προσοχή του καὶ δὲν διασωθῆ. Σὲ μιὰν αἴθουσα, δὲν ξέρω γιατὶ μοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν αἴσθηση κενοταφείου ποὺ γονατίζεις μπροστά του, σὲ περιμένει ἡ μεγάλη συγκίνηση. Ἐδῶ θέμα, ζωγραφικὴ ἐπίτευξη, αἴσθημα καὶ μεγαλεῖο σὲ καθηλώνουν

«Ἄδειες καρέκλες
τ' ἀγάλματα γυρίσαν
σὲ ἄλλο μουσεῖο».

Οἱ πίνακες τῆς ἄλλης αἴθουσας εἰσβάλλουν στὸ χῶρο τοῦτο, μὲ τὴν φωνὴ τοῦ ποιητῆ, λὲς κι' ὅλες τοῦτες οἱ ἄδειες καρέκλες οἱ ἀναποδογυρισμένες μένουν ὅλες κενές, ἄχρηστες ἀφοῦ ἔφυγε ὁ ἴδιος.

«ἐδῶ τελειώνουν τὰ ἔργα τῆς θάλασσας τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης
Ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε θὰ ζήσουν ἐδῶ ποὺ τελειώνουμε
...ἂς μὴ μᾶς ξεχάσουν, τὶς ἀδύναμες ψυχὲς μέσα στ' ἀσφοδίλια

Δυὸ πεσσοί, — παράξενη τοῦ καλλιτέχνη ἡ ἔμνευση στολισμένοι μὲ κυμάτιο αὐγοῦ καὶ κυμάτιο λεσβιακό, κάθε ἔκφραση περιεχόμενου μένει σὲ σχῆμα.

ΑΘΕΝΑΙΟΙ ΑΝΕΘ(ΕΚΑΝ) προσφορὰ τσακισμένη τῶν Ἀθηναίων στὸν προφητικὸ ποιητὴ

Βουλιάζει ὁ κόσμος
ΚΡΑΤΗΣΟΥ...

Ἀσφοδίλια πεθαμένα μὰ ὀρθὰ μέσ' τὸ χρόνο, ἀποκόμματα ἐφημερίδων «Σεφέρ... ὁ Ἕλληνας.... Μεγάλος νεκ.... Ζωντανός....

Τὸ πρόσωπό του, ἀνατολίτικο μαγκάλι ποὺ καίει φωτιά, δυὸ ζωγράφοι τιμητικὴ φρουρὰ — τίνος; ποῦ; γιατί; — ὑπάρχει ἕνα σκίσιμο στὴ μέση χάος ἢ ὁρίζοντας ἀνοιχτὸς ποὺ ὅσο πάει καὶ θ' ἀνοίγει κι ὁ πίνακας συγκλονίζει σπάνε τὰ πόδια καὶ γονατίζεις, μέσα ἀπὸ τὸ σκίσιμο ὅμως — ποιὸς εἶπε πὼς ἐκεῖ εἶταν φέρετρο; — ἀκούγεται τὸ τραγούδι ποὺ σὲ σηκώνει ὀρθό.

«Τοῦτο τὸ σῶμα ποὺ ἔλπιζα σὰν τὸ κλωνὶ ν' ἀνθίσει καὶ νὰ καρπίσει καὶ στὴν παγωνιὰ νὰ γίνη αὐλὸς ἡ φαντασία τὸ βύθισε στὸ βουερὸ μελίσσι.

Καὶ μόνο αὐτὸς ὁ πίνακας τοῦ Σπύρου Βασιλείου νὰ μείνει ἀπὸ τὸ τόσο πλούσιο ἔργο του θάφτανε γιὰ νὰ δικαιώση ὅλη του τὴ ζωή.

Τατιάνα Μιλλιὲξ

Ἂν παρατηρήσει κανεὶς γι' ἀρκετὴν ὥρα τ' ἀντικείμενα σ' ὡρισμένους πίνακες τοῦ Σπύρου Βασιλείου — ἐπαναλαμβάνω: τ' ἀντικείμενα — αὐτὰ δημιουργοῦν μιὰν ἀπροσδιόριστη διάθεση, κάτι σὰν ὀνειροπόληση. Τ' ἀντικείμενα θαρρεῖς τυλίγονται σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ὀνείρου. Τὰ βλέπεις τ' ἀναγνωρίζεις κι' ὅταν ξυπνήσεις σοῦ προκαλοῦν ἔκπληξη, γιατὶ ἄλλαξαν ἐνῶ εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια, τὰ βλέπεις, τὰ ξαναβλέπεις... ρωτιέσαι, αὐτὰ εἶναι ποὺ σ' ἔσερναν ἀλλοῦ, πιὸ πέρα;

Ἐδῶ μπλέκουν καὶ ἑνώνονται δύο κόσμοι σὲ μιὰ καινούργια ἑνότητα.

Τ' «ἀντικείμενα» αὐτὰ δὲν εἶναι φτιαγμένα μὲ πολύπλοκη διανοητικὴ ἐργασία, ἀλλὰ μὲ πλήρη γνώση.

Εἶναι τόσο κοντά μας, καθημερινά, τιποτένια παληοκαρεκλοτράπεζα, ἄμμος, κοσμάκης, κουρέλια, τοῖχοι, πόρτες, πέτρες κι' ὅμως κάτι ἄλλο. Αὐτὸ τὸ «κάτι ἄλλο». Κι' αὐτὸ εἶναι πραγματικότης: εἶναι ἕνα ὄνειρο, ἕνα ἐμπράγματο ὄνειρο. Ὄνειρο ποὺ γίνεται κέντρο ζωῆς. Αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἔκπληξη. Ἐξάπτει τὴν δημιουργικὴ φαντασία καὶ κάνει τὸν θεατὴ μέτοχο τῆς ἐνεργείας τῆς τέχνης.

Ὁ θεατὴς συνηθίζει νὰ βλέπει σὰν τὸν καλλιτέχνη, κι' ἀναγνωρίζει στὴν φύση — τὶ περίεργο — ἔργα τοῦ Βασιλείου. Ὁ Σπῦρος Βασιλείου σὲ κάνει νὰ δεῖς κάτι, δὲν μιμεῖται τὴν φύση. Καθιστᾶ ὁρατό, δὲν ἀποδίδει τὸ ὁρατό. Τὸ σχέδιό του δὲν εἶναι ἡ φόρμα, εἶναι ὁ τρόπος νὰ βλέπεις τὴν φόρμα, σύμφωνα μὲ τὸν ὁρισμὸ ποὺ ἔδινε ὁ Degas γιὰ τὸ σχέδιο, δὲν βλέπεις τὸ ἀντικείμενο, ἀλλὰ κάτι ποὺ εἶναι πιὸ πέρα ἀπ' αὐτό, κάτι ἀπὸ τὴν πρωταρχική του ἰδιότητα.

Δὲν εἶναι ποὺ κάνει τὸ καράβι, μὰ τὸ κάνει πλεούμενο, εἶναι βαρὺ στὸ νερό, φεύγει μὲ τὸν ἀέρα ποὺ ἔχει στὰ πανιά του. Καὶ στὸ λιμάνι ἀργοσαλεύουν ἤρεμα οἱ βαρκοῦλες. Οἱ ἀδειανὲς καρέκλες εἶναι μάρτυρες τῆς παρέας ποὺ μόλις ξεσηκώθηκε νὰ φύγει, ἔχει μείνει ὅμως κάτι ἀπ' τὴ ζωή, εἶναι ζωὴ χωρὶς κίνηση. Μιὰ καρέκλα μπρὸς σ' ἕνα μεγάλο τοῖχο εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ μορφὴ ζωῆς, ἡ προσμονή, ἡ ἀναμονή, ἡ... ἡ...

Ὁ Σπῦρος Βασιλείου ζωγραφίζει χωρὶς νὰ προετοιμάσει τὸν πίνακά του μὲ καμβάδες ἢ σχέδια. Αὐτὴ ἡ ἐργασία, ἡ ἄμεση, προϋποθέτει πολὺ βαθειὰ καὶ καλὰ δουλεμένη γνώση καὶ ποὺ ἔχει τὴν πρακτική της ἐφαρμογὴ στηριγμένη σὲ μιὰ αὐστηρότατη συγκέντρωση. Ἔτσι ἡ δουλειὰ βγαίνει σὰν ἀπὸ μιὰ ἀναγκαιότητα. Ὁ Βασιλείου δουλεύει διαρκῶς μὲ ἔνταση, κι' ὅταν ταξειδεύει ἀκόμη δουλεύει βλέποντας καὶ ὅσο πάει ξέρει περισσότερα καὶ ξαναμαζεύοντας τὴ γνώση του, ξέρει τὶ ξέρει.

Κι' ἀκόμη κάτι. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα ὁ Ἑλληνικὸς οὐρανὸς δὲν ἔχει ἀποδοθῆ ἱκανοποιητικά. Οἱ παληοὶ θέλοντας νὰ

δηλώσουν τὴν νύχτα ζωγράφιζαν μιὰν ὡραία γυναίκα ποὺ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι της εἶχε ἕνα μεγάλο ἀνεμιζόμενο πέπλο, ποὺ συμβολίζει τὸν οὐράνιο θόλο, κι' ἔγραφαν δίπλα: «ΝΥΞ». Ἔτσι συμβολικοὶ εἶναι οἱ οὐρανοὶ τοῦ Βασιλείου, μὰ καὶ οἱ θάλασσές του. Ὁ οὐρανὸς ὅμως κι' ἡ θάλασσα στὴν Ἑλλάδα εἶναι φῶς, δὲν εἶναι σταθερὸ χρῶμα, καὶ τὸ φῶς δὲν ζωγραφίζεται γιατὶ δὲν εἶναι σταθερό.

Ἡ συμβολικὴ λοιπὸν παράσταση τῶν «φώτων» αὐτῶν, ἡ ἀπόδοση τῆς ἐννοίας τῶν ἰδεῶν αὐτῶν, μπορεῖ νὰ εἶναι γαλάζιο σκέτο ἢ μ' ἀπόχρωση, μπορεῖ κάποτε νὰ εἶναι καὶ μόνο χρυσό. Μήπως δὲν τὸ χρησιμοποίησαν μ' ἀνάλογη ἔννοια οἱ Βυζαντινοὶ στὰ μωσαϊκά τους;

Μαρῖνος Καλλιγᾶς

Εἶναι πάρα πολλὰ αὐτὰ ποὺ δὲν ξέρω, ἀλλὰ ἂν μοῦ στοιχίζει κάτι ἀπ' ὅλα πιὸ πολὺ εἶναι ὅτι δὲν ξέρω νὰ ζωγραφίζω. Εἶναι ἕνας μικρὸς καημὸς τῆς ζωῆς μου ὅτι δὲν μπόρεσα νὰ γίνω ζωγράφος — ἀφοῦ τὸ πῆρα ἀπόφαση ὅτι ζωγράφος δὲν γίνεσαι. Καὶ ἂς προσπάθησα, καὶ ἂς διάλεξα γιὰ δάσκαλό μου τὸν Σπύρο Βασιλείου, καὶ ἂς πήγαινα κάθε Κυριακὴ στὸ σπίτι του καὶ τοῦ ζητοῦσα χαρτιὰ καὶ μολύβια γιὰ νὰ ζωγραφίσω. Κάποτε μοῦ εἶπε ὁ Σπύρος ὅτι τὰ ἔχει φυλαγμένα αὐτὰ τὰ μουντζουρωμένα χαρτιά. Δὲν ξέρω ἂν θὰ τὰ βρεῖ ποτέ. Ὡστόσο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἱστορία, ὕστερα ἀπὸ χρόνια, βγῆκαν κάποιοι στίχοι: «Τ' ἀπογέματα τῆς Κυριακῆς ζωγράφιζε κλουβιὰ μὲ ἀνοιχτὲς πόρτες — πάντα χωρὶς πουλιὰ — κλειδιὰ νησιώτικων σπιτιῶν μεγάλα σὰν δεκανίκια — σὲ ἄσπρα φύλλα χαρτιοῦ μὲ μαῦρο μολύβι — ποτὲ μὲ χρῶμα — αὐτὸς ποὺ ἀγαποῦσε ὅλα τὰ χρώματα — ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μαῦρο καὶ τὸ ἄσπρο». Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ δάσκαλός μου δὲν μοῦ ἔδινε μπογιές. Πῶς γράφονται τὰ ποιήματα...

Μὲ τὰ χρόνια λοιπὸν τὸ πῆρα ἀπόφαση ὅτι δὲν θὰ γινόμουν ζωγράφος, ἀλλὰ μοῦ ἔμεινε ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωγραφική. Ὡστόσο καὶ γι' αὐτὴν δὲν ξέρω πολλὰ πράματα καὶ θέλοντας νὰ μιλήσω γιὰ τὸν ζωγράφο Βασιλείου δὲν μπορῶ νὰ σᾶς πῶ σὲ ποιὰ Σχολὴ ἀνήκει, δὲν μπορῶ νὰ βρῶ ἀπὸ ποιοὺς εἶναι ἐπηρεασμένος, δὲν μπορῶ νὰ πῶ εἶναι ἕνας μεγάλος ζωγράφος ἢ εἶναι ἕνας μέτριος ζωγράφος καὶ νὰ τὸ δικαιολογήσω. Τὸ μόνο ποὺ μπορῶ νὰ πῶ εἶναι ὅτι ὅταν βλέπω ἕναν πίνακά του — συγχωρῆστε μου τὴν καθαρεύουσα — συγκινοῦμαι, ἀγάλλομαι, τέρπομαι — ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα.

Ἕνα σπίτι ποὺ γκρεμίζεται, μιὰ ἔρημη ἀμμουδιά, ἕνας παλιὸς καθρέφτης, ἕνα φτηνὸ τραπεζάκι καφενείου, ἕνας Ὑμηττὸς ὅλο φῶς, ἕνα ἡλιόλουστο Ζάππειο. Δὲν θὰ τελείωνα ποτὲ ἂν ἔλεγα τοὺς τίτλους τῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου, ποὺ ποτὲ τὸ ἕνα δὲν εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ ἄλλο καὶ ὄχι μονάχα στὸ θέμα ἀλλὰ καὶ στὸ ὕφος καὶ στὸ χρῶμα καὶ στὴ διάθεση. Τὸ κάθε ἔργο του εἶναι ἄλλο, ἀλλὰ καὶ ὅλα ἔχουν τὴ δική του σφραγίδα. Τὸ χρῶμα τῆς θάλασσας εἶναι μόνο δικό του, τὸ χρῶμα τοῦ βουνοῦ εἶναι μόνο δικό του, ἀκόμα καὶ ἕνα καλάθι μὲ κόκκινα λουλούδια ἔχουν τὸ δικό του κόκκινο. Ἀλλὰ ἀφοῦ εἴπαμε ὅτι δὲν ξέρω τίποτα ἀπὸ ζωγραφική, τί τὰ θέλω τὰ λόγια. Πιὸ καλὰ νὰ πῶ κάτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὸν ξέρω καλύτερα. Στὸ κάτω-κάτω, ἂν ἀγαπῶ τὸν ζωγράφο Βασιλείου εἶναι μιὰ προσωπική μου ὑπόθεση...

Ἔζησα κοντά του πολλὰ χρόνια. Ἤμουνα κοντά του ὅταν ζωγράφιζε ἕνα μικρὸ ἐκκλησάκι στὸν Πόρο καὶ ἤμουν μαζί του στὸ Ξυλόκαστρο ὅταν ζωγράφιζε τὸν Ἁϊ-Βλάση, τὴ Μητρόπολη· ἀνεβασμένος πάνω στὴν σκαλωσιὰ νὰ ζωγραφίζει τὸν Παντοκράτορα καὶ τὴν Πλατυτέρα καὶ νὰ νομίζεις ὅτι προσεύχεται. Πέρασα καλοκαίρια στὴν Αἴγινα δίπλα του τὴν ὥρα ποὺ ζωγράφιζε καΐκια καὶ τράτες καὶ καφενεῖα, καθισμένος πάνω σὲ μιὰ πέτρα καὶ νὰ νομίζεις ὅτι τραγουδᾶ. Ἀλλὰ μήπως κάθε του ἔργο δὲν εἶναι μιὰ προσευχή, δὲν εἶναι ἕνα τραγούδι; Αὐτὸς ὁ Γαλαξειδιώτης, αὐτὸς ὁ Ἕλληνας ἔχει βρεῖ τὸ μυστικὸ νὰ δουλεύει καὶ νὰ προσεύχεται, νὰ ζωγραφίζει καὶ νὰ τραγουδᾶ ἤρεμα, ἁπλά, ἀνθρώπινα καὶ πάντα μὲ μεράκι, μὲ κέφι, μὲ ἄνεση καὶ σιγουριά. Βέβαια, ὅποιος τὸν ξέρει κάπως περισσότερο μαντεύει πὼς κάτω ἀπὸ τὴν ἄνεση καὶ τὴ σιγουριὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ καλλιτέχνη καὶ ὁ μόχθος τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ θάλασσες, τὰ βουνὰ καὶ οἱ ἀμμουδιές, οἱ δρόμοι καὶ οἱ παραλίες εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ἴσως γι' αὐτὸ κιόλας, γιὰ νὰ μᾶς τὸ ὑποδείξει, ἀγαπᾶ πολὺ συχνὰ νὰ σχεδιάζει σὲ μιὰ γωνιά, σὰν τοὺς παλιοὺς ζωγράφους, τὴ φιγούρα του. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτὴν κάθε πίνακάς του εἶναι σὰν φωτογραφία του.

Μὲ τὰ μάτια τοῦ Βασιλείου, ὅπως ἔγραψε ὁ Μαρίνος Καλλιγᾶς, «τὰ τιποτένια γίνονται πολύτιμα, τὰ λησμονημένα ἀποκτοῦν αἴγλη». Ποιὸς ἀπὸ μᾶς εἶχε δώσει ποτὲ σημασία σ' ἕνα γιαπί, σὲ μιὰ σκάλα, σὲ μιὰ ραπτομηχανή, σ' ἕνα μπουκάλι, σὲ μιὰ ὀμπρέλα, σὲ μιὰ ψάθινη φτηνὴ καρέκλα. Ὅταν ὅμως τὰ εἴδαμε ὅλα αὐτὰ ζωγραφισμένα ἀπὸ τὸν Βασιλείου, τότε ἀνακαλύψαμε πόση μαγεία καὶ πόση ποίηση μποροῦν νὰ ἔχουν καὶ τὰ πιὸ πεζὰ καὶ τὰ πιὸ καθημερινὰ πράματα τῆς ζωῆς μας. Πεῖτε μου, ἂν τὶς ἔχετε δεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὡραῖα ἑλληνικὰ ποιήματα ἐκεῖνες οἱ τέσσερεις καρέκλες ποὺ κουβεντιάζουν σὲ μιὰ ἔρημη ἀμμουδιά...

Τριάντα χρόνια τώρα — ὅσα καὶ τὰ χρόνια ποὺ γνωρίζω καὶ ἀγαπῶ τὸν Σπύρο — ζῶ κυριολεκτικὰ μέσα σὲ ἕνα κύκλο συγγραφέων, ποιητῶν, ἠθοποιῶν, ζωγράφων, δημοσιογράφων, πολιτικῶν. Εἶναι ἕνας κόσμος ὡραῖος καὶ ἀνώτερος βέβαια, ἀλλὰ ἰδιότυπος, δύσκολος, μὲ πάθη καὶ μίση, ποὺ μὲ τὸ παραμικρὸ τσακίζει κόκκαλα καὶ γκρεμίζει βουνά. Βάζω τὰ χέρια μου στὴ φωτιά, ποτὲ δὲν ἄκουσα ἔστω καὶ ἕναν νὰ μοῦ πεῖ κακὸ λόγο γιὰ τὸν Βασιλείου. Ἡ καλοσύνη του, ἡ ἀνοιχτοκαρδιά του, ἡ ἀθωότητά του, ἡ ἀνεξικακία του, τὸν ἔχουν καθιερώσει σὰν ἕναν ἀξιαγάπητο ἄνθρωπο. Ἡ ζέστα καὶ ἡ δροσιά, ἡ εὐαισθησία καὶ ὁ λυρισμός, ἡ καθαρότης, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ ἔργα του, εἶναι ἀναπόσπαστα ἀπὸ τὴν ὕπαρξή του. Καὶ στοὺς καιροὺς ποὺ ζοῦμε δὲν φτάνει νὰ εἶναι κανεὶς μεγάλος καλλιτέχνης, χρειάζεται νὰ εἶναι καὶ καλὸς ἄνθρωπος.

Δὲν αἰσθάνομαι βέβηλος, ἐγὼ ὁ ἀνίδεος, ποὺ μίλησα γιὰ τὸν ζωγράφο Βασιλείου. Στὰ ὅσα πολλὰ ἔχουν γραφτεῖ καὶ εἰπωθεῖ γι' αὐτόν, πρόσθεσα μιὰ προσωπικὴ μαρτυρία ποὺ δὲν διεκδικεῖ τίποτα περισσότερο παρὰ μόνον ὅτι εἶναι ἀληθινή.

Ἐφέτος τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, ὅπως ἀνέκαθεν, ὁ Σπύρος καὶ ἡ Κικὴ Βασιλείου, ἐγκάρδιοι καὶ φιλόξενοι πάντα, εἶχαν καλεσμένους στὸ σπίτι τους γιὰ νὰ γιορτάσουν μαζί τους τὴ μέρα. Ἀνάμεσα στοὺς καλεσμένους ἦταν καὶ ὁ συγγραφέας καὶ διπλωμάτης καὶ φίλος μας, ὁ Ἄγγελος Βλάχος. Κάποια στιγμή, μιλώντας μὲ τὸν Βασιλείου, γύρισε καὶ εἶπε σὲ μένα: «Τοῦ λέω νὰ γράψει τ' Ἀπομνημονεύματά του». Κι' ἐγὼ τοῦ ἀπάντησα: «Μὰ τὰ Ἀπομνημονεύματα τὰ γράφουν ὅταν γεράσουν καὶ ὅταν τελειώσουν, ἐνῶ ὁ Σπύρος Βασιλείου εἶναι πολὺ νέος ἀκόμα καὶ μόλις ἀρχίζει».

Ἤθελα νὰ τελειώσω μὲ στίχους τοῦ Κάλβου, τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Σικελιανοῦ ἢ νὰ διαβάσω σελίδες ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὸν Μακρυγιάννη, ὅπως πιστεύω ὅτι σοῦ ἀξίζει, Σπύρο. Ὅμως κάνω κάτι πιὸ ἁπλό, ποὺ νομίζω ὅτι σοῦ πηγαίνει πιὸ πολὺ αὐτὴ τὴ στιγμή: Βάζω τὸ χέρι στὴν καρδιὰ καὶ σὲ χαιρετῶ.

Νίκος Καρύδης

Vir Probus

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ κατηγορηματικὰ ἂν οἱ πρῶτες συναντήσεις μας μὲ τὸν Σπῦρο Βασιλείου εἶχαν σχέση μὲ τὴν ζωγραφική του ὑπόσταση ἢ ἄν, μᾶλλον, δὲν ἐπρόβαλαν τὶς συγγραφικές του ἐπιδόσεις· τὸ μακρὸ πέρασμα τῶν ἐτῶν — ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ μετροῦν διπλά, ὅπως τὰ ἔτη ἐκστρατείας — ἐξηγεῖ, πάντως, καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἀβεβαιότητα. Αὐτὰ συνέβαιναν πᾶνε τώρα ἐπάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια· λίγο ἀργότερα θὰ ἔβγαιναν τὰ Γαλαξειδιώτικα Καράβια, λεύκωμα ποὺ φανερώνει πολλαπλὲς τὶς ἀρετὲς τοῦ δημιουργοῦ του.

Ὕστερα πολὺ γλήγορα, ἦρθε ἡ φιλία καὶ σκέπασε κάθε προβληματισμό: ἡ ἀγάπη δὲν κάνει διακρίσεις. Ὅμως ὡς σήμερα ἔμεινε μέσα μου μία ἀμφιβολία τὴν ὁποία κάθε τόσο διατυπώνω ξανά. Τὸν ἐγνώρισα συγγραφέα, τὸν ἐγνώρισα καλλιτέχνη, τὸν εἶδα πάντα στὴν θέση του μέσα στὴν συλλογική, καὶ εἰδικὰ τὴν ἐθνική, ζωή. Εἶναι ζωγράφος, βέβαια, ἀλλὰ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι μόνο ζωγράφος.

Πάντα στὴν θέση του σὲ ὅλα, καὶ μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης του στὸ χέρι. Ἕνας ἀκέραιος ἄνθρωπος ποὺ ξέρει νὰ ζωγραφίζει· ἴσως ἔτσι, ὁ ἀρχαῖος ὁρισμὸς ποὺ ἐλέχθηκε γιὰ τὸν ρήτορα, νὰ ταιριάζει, προσαρμοσμένος, στὴν προσωπικότητα τοῦ Σπύρου Βασιλείου.

Κ.Θ. Δημαρᾶς

Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Βασιλείου δονεῖται ἀπὸ ἕνα φῶς, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακρυά, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ στριφογυριστὰ σοκάκια τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς παράδοσης. Πότε παιγνιδίζει πάνω στὸ ἀσήμι τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ἄλλοτε σοβαρεύεται στὸ ἐξαϋλωμένο πρόσωπο ἑνὸς ἁγίου, γιὰ νὰ τονίσει ὑπεύθυνα τὴ βιβλική του ὑπόσταση.

Καὶ εἶναι τὸ φῶς αὐτὸ τόσο λαμπερὸ ποὺ φτάνει καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν περιοχὴ τοῦ ὑποσυνείδητου, ἀπ' ὅπου πηγάζουν οἱ μῦθοι καὶ ἀναβλύζει ἡ μαγεία: Γιὰ νὰ ζωντανέψει μὲ τὴ λάμψη του μυθικὰ σύμβολα, νὰ ξυπνήσει ἀπωθημένες παιδικὲς ἀναμνήσεις, ν' ἀναζωπυρώσει στιγμὲς καίριες μιᾶς γιομάτης καὶ πλούσιας ζωῆς. Κι ὅλα αὐτὰ νὰ γίνονται, χάρις σὲ μιὰ ἐπιδέξια ἐνορχήστρωση, μιὰ τέλεια χρωματικὴ συμφωνία.

Ἔτσι ὁ Σπῦρος Βασιλείου ἔχει τὸ ζηλευτὸ προνόμιο, νὰ μὴ παιδεύεται μὲ ἐπικίνδυνες πολλὲς φορὲς καὶ ἄκαρπες ἐνδοστροφές, μιὰ καὶ ὁ τόσο πλούσιος ἐσωτερικός του κόσμος ἔρχεται ἀπὸ μόνος του νὰ μεταδώσει τὸν παλμό του στὸν χρωστῆρα του.

Αὐτὸ τὸ ξεχωριστὸ ψυχολογικὸ κλῖμα, ποὺ χαρακτηρίζει τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Σπύρου Βασιλείου, σοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὴν πλησιάσεις μὲ ἄνεση, καὶ μόλις τὴν γνωρίσεις νὰ τὴν ἀγαπήσεις.

Καθηγητὴς Ἄγγελος Κατακουζηνός

Ὁ Σπῦρος Βασιλείου ἔκανε pop-art πρὶν ἀπὸ τὴν pop-art. Κοινὰ ἀντικείμενα, καθημερινά, μιὰ λάμπα μιὰ ραπτομηχανή, μιὰ ὀμπρέλλα, ἔπαιρναν τὴν ἀναπάντεχη θέση τους δίπλα σ' ἕνα τοπίο, σὲ μία nature-morte, σὲ μιὰ θέα ἐσωτερικοῦ. Συγκολλημένα κομμάτια μιᾶς οἰκείας πραγματικότητας δίνουν ἀπὸ τὴν διήγηση τῆς ζωγραφικῆς του μιὰ γεύση περισσότερο παρὰ μιὰ περιγραφή. Ἐνῶ ὅμως ἡ γεύση τῆς pop-art εἶναι πικρή, βγαίνει ἀπὸ σαρκασμό, δείχνει τὴν αἴσθηση τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοῦ ἀσήμαντου τῆς καθημερινῆς πραγματικότητας, ὁ Βασιλείου σ' αὐτὴν βλέπει τὴν ποίηση τῆς ζωῆς. Ὅ,τι ἀπομένει στὸν ἄνθρωπο νὰ χαρῆ καὶ νὰ ἐκτιμήση. Τὸ χιοῦμορ του στὴν ἀλλαγὴ τῶν διαστάσεων, στὶς συσχετίσεις τῶν ἀντικειμένων, εἶναι θυμοσοφικό. Δὲν σατιρίζει ἀντιθέσεις. Ἴσως λιγάκι μάλιστα κοροϊδεύει, σὰν κάτι ξένο στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸν τὸν διχασμὸ ποὺ ἐκφράζει ἡ pop. Περισσότερο ἐδῶ τὸ χιοῦμορ του καλύπτει μιὰ καλοκάγαθη συγκίνηση, μὲ τοὺς γνωστοὺς τόνους τῆς κουβεντιαστῆς τέχνης, ποὺ ἦταν προνόμιο τῶν παλιῶν. Μᾶς θυμίζει τὴν θητεία τοῦ Βασιλείου στὶς λαϊκὲς ζωγραφιὲς καί, στὸν μηχανισμό του, μνῆμες ἀπὸ τὸν ὑπερρεαλισμό. Χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε ὑπερρεαλιστής. Γιατὶ κυρίως αὐτοὶ οἱ τρόποι του ζωντανεύουν τὴν ἥμερη κουβέντα ποὺ κάνει οὐσιαστικὰ στὴν ζωγραφική του μαζί μας. Ἀποκλείοντας ὑποψίες, ἕτοιμες ἐντούτοις, γιὰ τὸ τί μᾶς τάχτηκε, ἢ ἀπαιτήσεις ἀκόμη καὶ ἀνιχνεύσεις τοῦ ἁπλοῦ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ βασικοῦ. Γι' αὐτὸ μιλάω συχνὰ στὴν ζωγραφική του γιὰ διήγηση. Ἡ λειτουργία του ἡ ἐκφραστικὴ βρίσκεται στὴν γρήγορη ἔξυπνη μνήμη, στὴν ἀνάγκη ἀποθησαύρισης πραγμάτων συγκεκριμένων, γνωστῶν καὶ ἀγαπητῶν, ποὺ κάνουν τὴν εὐφορία τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθὸ οἰκογενειακό, ἀγαθὸ συντροφιᾶς, ἀγαθὸ ἄνετης ἀπευθείας ἐπαφῆς μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ μᾶς παρέχει ἔδαφος σταθερὸ ἐπαφῆς, ἀκόμη κι ὅταν ἀφήνει τὸν χῶρο του τόσο κενὸ σὰν φόντο ἄδειο. Εἶναι ἡ παύση, δὲν εἶναι τὸ ἄγνωστο. Ἡσυχάζει καὶ μοιάζει νὰ μᾶς λέη, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν pop, «Ναί, ἡ λάμπα, ἡ ραπτομηχανή, ἡ ὀμπρέλλα μου, ἐδῶ εἶναι, κι ἂν ἀδειάση ὁ κόσμος, σ' ὅποιο ἀχανές, τὸ βαρκάκι, μιὰ γλάστρα, εἶναι ἐδῶ».

Ἑλένη Βακαλὸ

This brief introduction by a layman to the work of the Greek painter Spiros Vassiliou will not answer those who ask to be informed, in the esoteric vernacular of the professional art critic, about the artist's place among the trends and "isms" of modern art.

Certainly, the artist himself would reject the question as irrelevant. For the outstanding quality of his painting lies precisely in its total lack of self-consciousness, in the easy harmony of the relationship between an extrovert artist and the subject which inspires him to paint.

Not that we cannot detect traces of all kinds of so-called "schools" in Vassiliou's work. For many years, for instance, since long before the term was invented, he has been producing pop-art of the purest kind, in the sense that his canvasses have been living witnesses to material elements of Greece's folk traditions on a plane so intensely distilled as to attain symbolic dimensions. And we find elements also of many other styles and techniques, through the whole range from Byzantine ikon painting and oriental miniaturism to impressionism and, very emphatically, surrealism. Although he would probably be horrified to hear it, Vassiliou has even adapted some of the lessons of the purest abstract painters to his super-representational works.

But, in the hands of this energetic and prolific artist, the derivative aspects of his methods are irrelevant. They combine spontaneously to become the composite elements of a style so intensely personal that the only superfluous thing on a Vassiliou painting is the artist's signature.

Nobody has yet been known to mistake a picture by Vassiliou, in spite of the vast variety of his themes, for anything else. About how many modern artists, I wonder, is it possible to say this?

If we had to describe the dominant key of Vassiliou's highly individual work, we might put it briefly like this: it is descriptive painting in which the artist sees ordinary people, objects and landscapes with such penetrating observation, with such a wealth of love, humour and optimism, that the commonplace is transformed into the poetic, disorder (like the glass fragments in a kaleidoscope) blends into significant harmony, and everyday drabness is clothed in an unsuspected beauty.

Perhaps it could be put even more simply.

The inspiration of Vassiliou's art are the material objects the rest of us see with half-closed eyes: a stone, a tree, a blade of

grass, an old newspaper, a lamp, a terra-cotta sphinx, a gilt - framed mirror, a peasant woman sitting outside her cottage — all these things, when touched with the humane magic and superb technical gifts of Spiros Vassiliou, are revealed surrounded by a halo of meaning we never suspected. Sometimes we are made to feel thoroughly ashamed of our own ignorance, of the poverty of our humdrum imagination, of the way we shut out the excitement of the material objects which surround us.

It is an added virtue of Vassiliou's work that the penetrating incisions of his paintbrush, his triple-distillation of the essences which compose his own physical world, result in a description of the Greek scene which is unique in its totality and truth. A Vassiliou painting is often worth as much as a dozen learned books for those concerned to enquire into the sights and the soul of Greece.

But to suggest that Vassiliou is primarily an inspired and persuasive observer of the physical scene around him is to do an injustice to the universality of his appeal as an artist on the intellectual plane. Certainly, he would reject cerebral appreciation of his art as vigorously as he abhors cerebration in its execution. But, in all the fields of spiritual expression, one elementary definition of true artistry still survives (or ought to have survived) the twentieth century shattering of artistic values: the ability of the artist, by a disciplined and skilful exercise of his inborn talent, to add a new dimension to the common experience of men, to provoke a delighted shock of recognition in the mind and eye of the beholder, to create order and beauty out of chaos and ugliness, to enable men to identify themselves with the universe of which they are a part.

By those standards, Spiros Vassiliou is one of the outstanding painters of his time.

Leslie Finer

Spyros Vassiliou nous apporte trois thèmes qui résument, en quelque sorte, l'espace grec autour desquels s'organise l'essentiel de son œuvre peint:

Athènes, la capitale tentaculaire, qui étouffe l'Acropole et la cité néo-classique de la renaissance grecque. Un village, Erétrie, qui vit encore sur un rythme lent avec ses boutiques, ses cafés et son port, mais que n'épargnent pas les agressions modernes. La mer, enfin, qui reste l'élément de continuité, le vieil espace maritime omniprésent et vital. L'œuvre est certainement nostalgique, mais elle n'exacerbe pas les tensions actuelles; l'artiste les constate avec le premier thème, cherche à y remédier avec les deux autres, tout en appellant à retrouver l'équilibre en voie de perdition.

C'est alors que surgissent une chaise, une table, une barque ou un décor architectural, objets familliers et témoins de la vie quotidienne, autant de signes symboliques chargés d'assurer la continuité.

Les scénographies de Vassiliou pour le répertoire classique sont réputées et ses agencements sur la toile procèdent souvent du système scénique avec des plans superposés ou de larges fonds continus; ses thèmes sont, d'ailleurs, les lieux privilégiés où l'homme grec agit depuis toujours, la cité, le village, la mer. Mais l'action n'est guère présente, car le peintre transcende la réalité grâce à deux tendances simultanées. La première, hyperréaliste, perçoit le thème ou l'objet dans sa plus grande précision et lui confère une valeur allégorique en l'exaltant. La seconde, surréaliste, libère thèmes et objets de leurs cadres objectifs pour les saisir et les assembler dans une vision onirique soutenue par la couleur. Ces deux tendances ne résultent pas d'une mode, elles appartiennent à la genèse de son œuvre. La première existe dans l'art populaire et l'imagerie traditionnelle grecs dont l'artiste se sent solidaire par ses origines. La seconde est un moyen, propre à sa génération, pour perpétuer une image poétique du monde grec, sans concession romantique, qui reste indispensable à travers les vicissitudes passées et les difficultés récentes.

Paul Auberson

Συνειδητοποίησα γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ τὸ τὶ ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ εἶναι σήμερα ἡ τέχνη, στὸν κῆπο τοῦ Σπύρου Βασιλείου, στὴν Ἐρέτρια. Στὴν μιὰ πλευρὰ τοῦ κήπου βρίσκονται τοποθετημένα τὰ οἰκήματα — κατοικία καὶ ἐργαστήριο — συνδεδεμένα μὲ ὁριζόντια ἐπίπεδα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει κανεὶς πλατειὰ θέα στὴν θάλασσα καὶ πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας. Κάτω ἀπ' τὸ πλάτωμα εἶναι τοποθετημένο ἕνα μακρόστενο τραπέζι, μὲ μιὰ νεκρὴ φύση ἀπὸ φροῦτα στὴ μέση· ἡ Κικὴ Βασιλείου ἀνασυνθέτει τούτη τὴν εἰκόνα μὲ τὰ φροῦτα, κάθε φορὰ ποὺ ἔχει ἐπισκέπτες, καὶ τῆς δίνει τόση ὁμορφιὰ ἴσως, ὅση κι ὁ Σπῦρος Βασιλείου στοὺς καρποὺς ποὺ ζωγραφίζει.

Στὴν ἄλλη μακριὰ πλευρὰ τοῦ κήπου καὶ στὴν μιὰ ἀπ' τὶς στενές του σχηματίζονται ἀνοικτὲς στοές, ὅπου κρέμονται πίνακες τοῦ Βασιλείου καὶ ἄλλων ζωγράφων. Στὸν πίσω τοῖχο κάθε στοᾶς ὑπάρχουν μεγάλα ἀνοίγματα, ἔτσι ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ δῆ ἀνάμεσα στὰ ζωγραφιστὰ τοπία καὶ ἄλλα πραγματικά — τὴν ἀκρόπολη τῆς Ἐρέτριας, καθὼς ὑψώνεται πάνω ἀπὸ μιὰν ἐρημικὴ πεδιάδα, καὶ τὴν ἀλλέα μὲ τὶς γέρικες εὐκαλύπτους, ποὺ βρίσκονται παραταγμένες δίπλα στὸ τεῖχος τῆς ἀρχαίας πολιτείας.

Τὸ καλοκαίρι, ὅταν ἡ πεδιάδα, ἄνυδρη, παίρνη τὶς κίτρινες καὶ καστανόχρωμες ἀποχρώσεις της, μέσα στὸν κῆπο ὀργιάζουν

τὰ λουλούδια καὶ τὸ δροσερὸ γρασίδι, ὅλες οἱ ὁμορφιὲς καὶ τὰ θαύματα τῆς φύσεως. Κάθε ξένος μπορεῖ νὰ σταθῆ καὶ νὰ κοιτάξη· ὁ ζωγράφος παρακολουθεῖ μὲ χαρὰ τοὺς ἐπισκέπτες, καθὼς στέκουν μπροστὰ στοὺς πίνακές του, καὶ μερικὲς φορὲς πιάνει κουβέντα μαζί τους, μοιάζοντας κι ὁ ἴδιος μὲ μιὰν εἰκόνα.

Τρεῖς συνθέσεις μοῦ ἔχουν κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση: Ἡ νεκρὴ φύση στὴν μνήμη τοῦ Σεφέρη, μὲ τὰ ἀρχαῖα λείψανα τοῦ δελφικοῦ ναοῦ, ποὺ ντύνονται μὲ ἀγριόχορτα, μέσα ἀπ' τὰ ὁποῖα νοιώθει κανεὶς νὰ ξεπετιέται πάλι ἡ νεαρὴ ζωή. Δίπλα, ὁ Βασιλείου συναντᾶ στὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας τὸν Guardi καὶ τὸν Canaletto. Οἱ σεβαστοὶ δάσκαλοι ξεχωρίζουν μὲ τὰ μπαρὸκ κοστούμια τους μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν συγχρόνων μας, ποὺ σεριανίζουν στὴν πλατεῖα, ὅπως κι οἱ σιλουέττες τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ καμπαναριοῦ, ποὺ διαγράφονται στὸ χρυσὸ φόντο τῆς πλατείας. Στὸν τρίτο πίνακα ὁ Βασιλείου ὑποδέχεται τὸν Claude Lorrain, στὴν παραλία τῆς Ἐρέτριας. Ὁ Claude Lorrain, ὁ Guardi κι ὁ Canaletto εἶναι πρόγονοι καὶ τρέφει γι' αὐτοὺς ὁ ζωγράφος πολλὴ ἀγάπη καὶ σεβασμό.

Τὴν ἴδια ἀγάπη ἔχει γιὰ τὶς εὐγενικὲς γραμμὲς τοῦ τοπίου καὶ τὸν ἴδιο σεβασμὸ γιὰ τὴν ζωὴ τῶν σύννεφων καὶ τῶν ἀστεριῶν, ποὺ δίνουν στὸ τοπίο ἀδιάκοπα ἕνα καινούργιο χαρακτῆρα. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὰ τοπία μὲ τὴν ρομαντικὰ νοσταλγικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, γιατὶ στὴν τοπιογραφία τοῦ Βασιλείου βρίσκει κανεὶς τὴν καλοκαιριάτικη γαλήνη, βρίσκει καθαρὰ καὶ δυνατὰ χρώματα ποὺ κάνουν τὰ πλαστικὰ στοιχεῖα νὰ μετεωρίζωνται μέσα στὸ φῶς.

Συχνὰ στὴν παραλία βρίσκεται ἀφημένη μιὰ ὄρθια ἢ πεσμένη πολυθρόνα ἢ βλέπομε τὴν μορφὴ τοῦ ζωγράφου ν' ἀτενίζη τὸ τοπίο, γιατὶ κάθε πίνακας εἶναι σὰν ἕνα ποίημα, μιὰ νέα ἐμπειρία τῶν θαυμάτων καὶ τῶν τρόμων τῆς ζωῆς. Βλέπομεν τὴν καταστροφὴ τῆς χαριτωμένης κλασσικιστικῆς Ἀθήνας, βλέπομε τοὺς ἀνθρώπους νὰ περπατοῦν σὰν κοπάδι φυλακισμένων ἀνάμεσα στὰ σύγχρονα μέσα τῆς κυκλοφορίας, βλέπομε ὅμως καὶ τὶς λεπτὲς καμπύλες τῶν πλοίων καὶ τῶν ἱστίων τους, δάση ἀπὸ κατάρτια, γιορταστικὰ τραπέζια, τοὺς καρποὺς τῆς γῆς καὶ τῆς θάλασσας, τὴν μαγεία τῶν σύννεφων καὶ τοῦ φωτός, μιὰν ὅλο καὶ πιὸ ἐκλεπτυσμένη αἴσθηση τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐποχῶν.

Ὅπως τὰ σχέδια τοῦ Picasso ἀποτελοῦν στὴν πραγματικότητα ἕνα ἡμερολόγιο τῶν ἐμπειριῶν του, ἔτσι καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Βασιλείου εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη ποιητικὴ ἀπόκριση σὲ ὅ,τι βλέπει σὲ ὅ,τι συλλαμβάνει σὰν οὐσία μέσα ἀπὸ τὴν φευγαλέα ροὴ τῶν γεγονότων, Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ σημερινὸ περιεχόμενο τῆς τέχνης — νὰ ξεχωρίζης καὶ νὰ ζῆς μέσα ἀπὸ τὸ παράλογο κυνηγητὸ στόχων καὶ ἐπιδόσεων ἐκεῖνο ποὺ μόνο ἔχει ἀξία γιὰ τὴν ζωή, δηλαδὴ τὴν μορφή.

Karl Schefold

«Un monde» de Spyros Vassiliou

Figurative ou abstraite, mainte peinture échappe à toute définition. Non pas que son mode d'expression soit illisible, incompréhensible. Parfois il l'est en surcharge, ne provoquant aucune raisonnance, nulle émotion. Lettre morte.

Le cas de Spyros Vassiliou est différent. Oeil émerveillé par le spectacle du monde, il nous promène en ce «jardin de poètes» où le réel échappe à la réalité, nous embrasse dans sa joie, dans sa fraîcheur.

Petites notations.
Rien qu'un souvenir. Un songe.
Du quotidien. Objets de tous,
de vous,
de moi.
Esquisse d'une ville,
de «la» ville, d'Athènes.
Sa vie, sa pulsation. Une nostalgie.
Tout un conte, un roman bref.
Images qu'on feuillette.
Puis des coins aimés. Des préférences.
Des ports. Des plages.
Erétrie. Promeneurs et calèche.
Molyvos. L'Ionie et ses couleurs «saphiques».

Et tout cela danse, pétille, joue de tours d'enfant, envoie un sourire goguenard, telle une fleur (piquante).

Univers serein, candide, suggeré, non pas décrit. Composé d'éléments apparemment disparates, en réalité résultat d'un choix minutieux où l'émotion sert de guide. Emotion et non pas froide raison qui réduirait la surface peinte en sainte chapelle d'objets. Faisant fi des joliesses, dépouille discipline, il tire parti du commun pour créer l'insolide. Débarbouiller les objets de leur semblance concrète, les abandonner dans un admirable célibat, nus devant le temps, voila le moyen préferé pour poser l'accent sur les sources cachées.

De «la» poésie. Projeter l'usuel hors de son contexte n'est-il pas l'astuce suprême pour recréer l'irréel de la vie? L'examen de l'univers en cette dimension particulière c'est l'ambigu et l'évocation.

N'est-ce pas nos amis les Byzantins les premiers à l'appliquer?

A Paris, le 22.4.64 Tony P. Spiteris

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

CATALOGUE

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

1925-1935

1. Ἡ καλύβα τοῦ Παρνασσοῦ
   Λάδι, 0,27 × 0,24
   Συλλ. Ἀγλαΐας Γεωργοπούλου
2. Τουρκοβούνια
   Λάδι, 0,41 × 0,49
   Συλλ. Ἀγλαΐας Γεωργοπούλου
3. Τὰ παιδιὰ τοῦ Παρνασσοῦ
   Λάδι, 0,67 × 0,56
4. Ἐξάρχεια
   Λάδι, 0,61 × 0,51
5. Ἀθήνα
   Λάδι, 0,49 × 0,70
6. Λαϊκὴ ἀγορὰ
   Λάδι, 0,77 × 0,90
   Συλλ. Ξένιας Καλογεροπούλου
7. Γαλάτσι
   Λάδι, 0,60 × 0,72
   Συλλ. Ν. Λούρου
8. Καρναβάλι
   Λάδι, 0,79 × 1,41
   Συλλ. Ν. Καρύδη
9. Ζάππειο
   Λάδι, 1,18 × 1,51
   Συλλ. Π. Κοτζιά

1936-1945

10. Γαλαξείδι
    Λάδι, 0,43 × 1,29
    Συλλ. Γ. Δράκου
11. Ὕδρα
    Λάδι,
    Συλλ. Π. Μαργαρώνη
12. Ὁ Λυράρης
    Λάδι, φύλλο χρυσοῦ, 1,30 × 0,98
13. Ἡ Δροσούλα
    Τέμπερα, 0,52 × 0,86
    Συλλ. Δροσούλας Ἔλλιοτ
14. 20 χειρόγραφα τῆς Κατοχῆς
    Συλλ. Ἀδ. Καλογεροπούλου
15. Χαρακτικὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς

CATALOGUE

1925-1935

1. The hut of Parnassos
   Oil, 0,27 × 0,24
   A. Georgopoulos collection
2. Tourkovounia
   Oil, 0,41 × 0,49
   A. Georgopoulos collection
3. Children of Parnassos
   Oil, 0,67 × 0,56
4. Exarhia
   Oil, 0,61 × 0,51
5. Athens
   Oil, 0,49 × 0,70
6. The market
   Oil, 0,77 × 0,90
   X. Calogeropoulos collection
7. Galatsi
   Oil, 0,60 × 0,72
   N. Louros collection
8. Carnival
   Oil, 0,79 × 1,41
   N. Karidis collection
9. The Zappeion
   Oil, 1,18 × 1,51
   P. Kotzias collection

1936-1945

10. Galaxidi
    Oil, 0,43 × 1,29
    G. Drakos collection
11. Hydra
    Oil,
    P. Margaronis collection
12. The lure-player
    Oil, and gold leaf, 1,30 × 0,98
13. Drossoula
    Tempera, 0,52 × 0,86
    D. Elliot collection
14. 20 manuscripts from the occupation
    Ad. Kalogeropoulos collection
15. Engravings from the occupation

1946-1955

16. Ἀναμνηστικὸ πορτραῖτο ἀγαπημένου προσώπου
Αὐγό, τέμπερα, 0,68 × 0,31

17. Ἡ Δήμητρα
Λάδι, 0,72 × 0,55

18. Ἡ 10η ἐπέτειος
Λάδι, 0,56 × 0,60

19. Τὸ τραπέζι τῆς Καθαρῆς Δευτέρας
Λάδι, 1,42 × 0,97
Πινακοθήκη Ρόδου

20. Ἡ θέα
Λάδι, 0,80 × 1,28
Συλλ. Γ. Γιοτσαλίτη

21. Ἐνθύμιο Αἴγινας
Αὐγοτέμπερα, 1,22 × 0,83

22. Τὸ ψάθινο καπέλλο
Αὐγοτέμπερα, 0,92 × 0,65
Συλλ. Καίτης Μυριβήλη

23. Καΐκι μπρὸς στὴν ἐκκλησιὰ
Αὐγοτέμπερα, 0,69 × 0,90
Συλλ. Ἀ. Παράσχη

24. Δίχτυα καὶ καΐκια
Αὐγοτέμπερα, 0,46 × 0,73
Συλλ. Παύλου Ζάννα

25. Μαγαζιὰ
Αὐγοτέμπερα, 0,25 × 0,33
Συλλ. Παύλου Ζάννα

26. Μαγαζιὰ
Αὐγοτέμπερα, 0,23 × 0,33
Συλλ. Ἀλ. Παπαδημητρίου

27. Μανάβικο
Αὐγοτέμπερα, 0,37 × 0,44
Συλλ. Γ. Γιοτσαλίτη

28. Ξερολούλουδα
Αὐγοτέμπερα, 0,70 × 0,52

29. Τὸ ψαροκόκκαλο
Αὐγοτέμπερα, 0,24 × 0,17

30. Ἐνθύμιο τῆς ὁδοῦ Ἀχιλλέως
Αὐγοτέμπερα, 0,63 × 0,86

31. Ὁ Μιχάλης
Αὐγοτέμπερα, 0,45 × 0,32
Συλλ. Ι. Μαΐλη

1946-1955

16. Portrait in memory of a loved one
Egg-tempera, 0,68 × 0,31

17. Dimitra
Oil, 0,72 × 0,55

18. The tenth anniversary
Oil, 0,56 × 0,60

19. Clean Monday spread
Oil, 1,42 × 0,97
Gallery of Rhodos

20. The view
Oil, 0,80 × 1,28
G. Giotsalitis collection

21. Souvenir of Aegina
Egg-tempera, 1,22 × 0,83

22. The straw hat
Egg-tempera, 0,92 × 0,65
K. Mirivilis collection

23. A caique in front of the church
Egg-tempera, 0,69 × 0,90
A. Parashis collection

24. Fishing-nets and caiques
Egg-tempera, 0,46 × 0,73
P. Zannas collection

25. Shops
Egg-tempera, 0,25 × 0,33
P. Zannas collection

26. Shops
Egg-tempera, 0,23 × 0,33
Al. Papadimitriou collection

27. The greengrocery
Egg-tempera, 0,37 × 0,44
G. Giotsalitis

28. Dried flowers
Egg-tempera, 0,70 × 0,52

29. The fishbone
Egg-tempera, 0,24 × 0,17

30. Souvenir of Achilleos street
Egg-tempera, 0,63 × 0,86

31. Michalis
Egg-tempera, 0,45 × 0,32
I. Mailis collection

32. Ὁδὸς Ἀχιλλέως
Αὐγοτέμπερα, 0,42 × 0,26
Συλλ. Ι. Μαΐλη

33. Ἄποψη Αἴγινας
Αὐγοτέμπερα, 0,24 × 0,78
Συλλ. Σπ. Τρεμουντάνη

34. Καφενεῖο στὴν Αἴγινα
Ἀκουαρέλλα, 0,34 × 0,48
Συλλ. Ἀλ. Πατσιφᾶ

1956-1965

35. Ἀκρόπρωρο
Αὐγοτέμπερα, 0,73 × 0,53
Συλλ. Καλῆς Δοξιάδη

36. Ὁ παπποῦς ὁ Καΐκης
Αὐγοτέμπερα, 0,34 × 0,21

37. Γοργόνες
Αὐγοτέμπερα, 0,81 × 1,18

38. Ἡ σκαλωσιὰ ποὺ χάλασε τὴ θέα
Αὐγοτέμπερα, 0,78 × 1,21
Συλλ. Μαίρης Τσαντίλη

39. Ἀθήνα
Πλαστικό, 1,45 × 1,13
Συλλ. Α. Σακόρραφου

40. Ἀθήνα
Πλαστικὸ 1.00 × 0,79
Συλλ. Α. Δημάκου

41. Φῶτα καὶ σκιὲς
Αὐγοτέμπερα, 0,82 × 1,18
Συλλ. Π. Πανταζοπούλου

42. Ἡ χρυσὴ ὥρα
Πλαστικό, 0,80 × 1,15
Συλλ. Α. Παράσχη

43. Ἡ λάμπα
Λάδι, 1,13 × 1,50
Συλλ. Ἀλίκης Βουγιουκλάκη

44. Τὸ Ζάππειο
Πλαστικό, 1,14 × 1,49
Συλλ. Π. Κόκκα

45. Ἡ στάση
Αὐγοτέμπερα, 0,43 × 0,65

46. Ἡ πόρτα
Πλαστικό, 1,48 × 1,15
Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων

32. Achilleos street
Egg-tempera, 0,42 × 0,26
I. Mailis collection

33. View of Aegina
Egg-tempera, 0,24 × 0,78
Sp. Tremountanis collection

34. A coffee-house in Aegina
Water colour, 0,34 × 0,48
Al. Patsiphas collection

1956-1965

35. Figure-head
Egg-tempera, 0,73 × 0,53
Kal. Doxiadis collection

36. Old grandfather known as Kaikis (the boatman)
Egg-tempera, 0,34 × 0,21

37. Mermaids
Egg-tempera, 0,81 × 1,18

38. The scaffolding that spoiled the view
Egg-tempera, 0,78 × 1,21
M. Tsantilis collection

39. Athens
Plastic medium, 145 × 1,13
A. Sakorrafos collection

40. Athens
Plastic medium, 100 × 0,79
A. Dimacos collection

41. Lights and shadows
Egg-tempera, 0,82 × 1,18
P. Pantazopoulos collection

42. The golden hour
Plastic medium, 0,80 × 1,15
A. Parashis collection

43. The lamp
Oil, 1,13 × 1,50
A. Vouyiouklakis collection

44. The Zappeion
Palstic medium, 1,14 × 1,49
P. Kokkas collection

45. The bus-stop
Egg-tempera, 0,43 × 0,65

46. The door
Plastic medium, 1,48 × 1,15
National Investment Bank

47. Ἡ ραπτομηχανὴ καὶ ἄλλα παράτερα
Αὐγοτέμπερα, 1,00 × 0,64
Συλλ. Γ. Σαββίδη

48. Ἡ ραπτομηχανὴ καὶ ἡ ὀμπρέλλα
Πλαστικό, 1,12 × 1,46

49. Τὸ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ
Αὐγοτέμπερα, 1,01 × 0,70
Συλλ. Ἀλίκης Βουγιουκλάκη

50. Ἐσωτερικὸ φιλικοῦ σπιτιοῦ
Αὐγοτέμπερα, 0,45 × 0,60
Συλλ. Α. Κατακουζηνοῦ

51. Ἀνοιχτὸ παράθυρο
Αὐγοτέμπερα, 0,80 × 1,20
Συλλογὴ Θ. Καρατζᾶ

52. Τὸ κόκκινο λουλούδι
Αὐγοτέμπερα, 0,95 × 1,27
Συλλ. Η Χατζηλία

53. Γράμμα στὸν Γ.Σ.
Αὐγοτέμπερα, 0,53 × 0,71
Συλλ. Γ. Σαββίδη

54. Ξάρτια
Τέμπερα, 0,75 × 1,00
Συλλ. Κλ. Κραντονέλλη

55. Ξάρτια
Αὐγοτέμπερα 0,73 × 0,90
Συλλ. Γ. Ποταμιάνου

56. Ἡλιοβασίλεμα
Αὐγοτέμπερα, 0,60 × 0,73
Συλλ. Κ. Καλυβιώτη

57. Ἡλιοβασίλεμα
Ἀκουαρέλλα, 0,51 × 0,71
Συλλ. Α. Δημάκου

58. Ἀπὸ τὶς ἀκουαρέλλες τοῦ Μαρτίου
Ἀκουαρέλλα, 0,70 × 0,50

59. Ἕνα ποτήρι νερὸ
Πλαστικό, 1,13 × 1,46
Ἰδιωτικὴ Συλλογὴ

60 Μόλυβος
Ἀκουαρέλλα, 0,51 × 0,72
Συλλ. Μ. Γούτου

61. Φάληρο
Ἀκουαρέλλα, 0,70 × 1,13
Συλλ. Μ. Γούτου

62. Τὸ χρῶμα ποὺ ἔπαιρνε ἡ θάλασσα πέρσυ τὸ καλοκαίρι

47. The sewing-machine and odds and ends
Egg-tempera, 100 × 0,64
G. Savidis collection

48. The sewing-machine and the umbrella
Plastic medium, 1,12 × 1,46

49. The welcome offering
Egg-tempera, 1,01 × 0,70
A. Vouyiouklakis collection

50. Interior of a friend's house
Egg-tempera, 0,45 × 0,60
A. Katakouzinos collection

51. The open window
Egg-tempera, 0,80 × 1,20
Th. Karatzas collection

52. The red flower
Egg-tempera, 0,95 × 1,27
E. Hatzilias collection

53. Letter to G.S.
Egg-tempera, 0,53 × 0,71
G. Savidis collection

54. Rigging
Tempera, 0,75 × 100
Kl. Krandonelis collection

55. Rigging
Egg-tempera, 0,73 × 0,90
G. Potamianos collection

56. Sunset
Egg-tempera, 0,60 × 0,73
K. Kalyviotis collection

57. Sunset
Watercolour, 0,51 × 0,71
A. Dimakos collection

58. From the "March watercolours"
Watercolour, 0,70 × 0,50

59. A glass of water
Plastic medium, 1,13 × 1,46
Private collection

60. Molyvos
Watercolour, 0,51 × 0,72
M. Goutos collection

61. Phaliron
Watercolour, 0,70 × 1,13
M. Goutos collection

62. The colour the sea became

Πλαστικό, 1,60 × 2,63
Ἐθνικὴ Πινακοθήκη

63. Τὸ σιδεράδικο
Πλαστικό, 1,10 × 1,42

64. Ἡ Ἠλεκτικὴ στὸ Μόλυβο
Πλαστικό, 0,96 × 1,30

65. Ἄγονος γραμμὴ Β. Αἰγαίου
Πλαστικό, 1,74 × 0,31

66. Μόλυβος
Αὐγοτέμπερα, 0,53 × 0,71
Συλλ. Τὸμ Πολίτη

67. Ὁ σαλτιμπάγκος
Αὐγοτέμπερα, 0,80 × 1,21
Συλλ. Α. Μακαρώνα

68. Περίπατος
Πλαστικό, 0,99 × 1,29
Συλλ. Μ. Καμχῆ

69. Χαμηλὸς ὁρίζοντας
Αὐγοτέμπερα 2,07 × 0,42

70. Ἡ Δροσούλα νύφη
Πλαστικό, 0,81 × 1,23

71. Ἡ νύφη
Πλαστικό, 0,64 × 1,10

72. Τέλος ἐποχῆς
Πλαστικό, 1,00 × 1,30
Συλλ. Ι. Κορτέση

73. Ἡ οἰκογένεια Ρ.Μ στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Σκουφᾶ
Αὐγοτέμπερα, 0,55 × 0,74
Συλλογὴ Ι. Κοττοροῦ

74. Θεοφάνεια στὴ Μηχανιώνα
Αὐγοτέμπερα, 0,47 × 0,72
Συλλ. Ι. Κοττοροῦ

1966-1975

75. Ἐρέτρια
Ἀκρυλλικὸ 0,79 × 1,21
Συλλ. Δ. Βελισσαρόπουλου

76. Ἑωθινὸ τοῦ Δεκαπενταύγουστου
Ἀκρυλλικό, 0,80 × 1,22
Συλλ. Μ. Παπούλια

77. Συννεφιασμένη Κυριακὴ
Ἀκρυλλικό,
Συλλογὴ Π. Χάκα

Plastic medium, 1,60 × 2,63
National Pinacothek

63. The smithy
Plastic medium, 1,10 × 1,42

64. The Molyvos power station
Plastic medium, 0,96 × 1,30

65. North Aegean barrenline
Plastic medium, 1,74 × 0,31

66. Molyvos
Egg-tempera, 0,53 × 0,71
Tom Politis collection

67. The tumbler
Egg-tempera, 0,80 × 1,21
A. Makaronas collection

68. A walk
Plastic medium, 0,99 × 1,29
M. Kamhis collection

69. Low horizon
Egg-tempera, 2,07 × 0,42

70. Drossoula as a bride
Plastic medium, 0,81 × 1,23

71. The bride
Plastic medium, 0,64 × 1,10

72. End of the season
Plastic medium, 100 × 1,30
I. Kortessis collection

73. The P.M. family of the beginning of Skoufa street
Egg-tempera, 0,55 × 0,74
I. Kottoros collection

74. The Epiphany blessing of the water at Michaniona
Egg-tempera, 0,47 × 0,72
I. Kottoros collection

1966-1975

75. Eertria
Acrylics, 0,79 × 1,21
D. Velissaropoulos collection

76. First light on Assumption Day
Acrylics, 0,80 × 1,22
M. Papoulias collection

77. Cloudy Sunday
Acrylics
P. Chakas collection

78. 'Ο δάσκαλος
'Ακρυλλικό, 0,92 × 0,69
Συλλ. Στ. Παπαϊωάννου

79. Γαλαξείδι
Τέμπερα, 0,46 × 2,72

80. 25 'Ακουαρέλλες Δυτ. Μακεδονίας καὶ 25 'Ακουαρέλλες Αἰτωλοακαρνανίας γιὰ δύο ἡμερολόγια τῆς 'Εταιρίας Τσιμέντων ΑΓΕΤ.
Συλλ. 'Αν. Γεν. 'Εταιρίας Τσιμέντων

81. 'Η χρυσῆ 'Αθήνα
'Ακρυλλικό, φύλλο χρυσοῦ, 1,07 × 1,44
Συλλ. Χρ. Κωνσταντινίδη

82. 'Ηχρυσῆ'Αθήνα
'Ακρυλλικό, φύλλο χρυσοῦ
0,88 × 1,30

83 Γκρίζα 'Αθήνα
'Ακρυλλικὸ 0,54 × 0,71
Συλλ. 'Αργίνης Παπαδοπούλου

84. Θλιμμένος Μάης
Πλαστικό, Αὐγοτέμπερα, 1,45 × 1,13
Συλλ. Κ. Κομνηνοῦ

85. Οἰκογένεια
'Ακρυλλικό, κολλάζ, 0,79 × 1,20

86. Οἰκογένεια
'Ακρυλλικό, κολλάζ, 1,08 × 1,40

87. Θεσσαλονίκη (τρίπτυχο)
'Ακρυλλικό, 2,40 × 0,56
Συλλ. "Ελλης Οἰκονόμου

88. Μιὰ Κυριακὴ
'Ακρυλλικό, 0,80 × 1,20
Συλλ. Π. Ταμπάκη

89. Συνομιλία
Πλαστικό, 1,00 × 1,30
Συλλ. 'Εθν. Τραπέζης

90. 'Η ὀμπρέλλα
'Ακρυλλικό, φύλλο χρυσοῦ,
0,55 × 0,72

91. Τέλος ἐποχῆς
Πλαστικό, 1,00 × 1,29
Συλλ. Μ. Φωστηρόπουλου

92. Τὰ κουτιὰ τῆς ἀφθονίας
'Ακρυλλικό, κολλάζ, 1,13 × 1,46

78. The teacher
Acrylics, 0,92 × 0,69
St. Papaioannou collection

79. Galaxidi
Tempera, 0,46 × 2,72

80. 25 watercolours from the West Macedonia and 25 watercolours from Aitoloacarnania, created as illustrations of two calendars for the General Cement Co.

81. Athens in gold
Acrylics and gold leaf, 1,07 × 1,44
Chr. Konstantinidis collection

82. Athens in gold
Acrylics and gold leaf, 0,88 × 1,30

83. Athens in gray
Acrylics, 0,54 × 0,71
A. Papadopoulos collection

84. A sad May
Plastic medium, egg-tempera, 1,45 × 1,13
K. Komninos collection

85. Family
Acrylics, collage, 0,79 × 1,20

86. Family
Acrylics, collage, 1,08 × 1,40

87. Thessaloniki (triptych)
Acrylics, 2,40 × 0,56
H. Iconomou collection

88. One Sunday
Acrylics, 0,80 × 1,20
P. Tambakis collection

89. Conversation
Plastic medium, 1,00 × 1,30
National Bank collection

90. The umbrella
Acrylics and gold leaf, 0,55 × 0,72

91. End of the season
Plastic medium, 100 × 1,29
M. Phostiropoulos collecton

92. Boxes of Plenty
Acrylics, collage, 1,13 × 1,46

93. The mirror
Acrylics, 1,46 × 1,14

124. Ἡ ραπτομηχανὴ
Ἀκρυλλικό, 0,81 × 1,16
Συλλ. Κ. Κομνηνοῦ

125. Ἄνθρωποι στὴ διάβαση
Ἀκρυλλικό, 0,65 × 0,92
Συλλ. Μ. Καμχῆ

126. Ἐρέτρια
Ἀκρυλλικό,
Συλλ. Εὐθ. Παπαγιάννη

127. Κατάρτια
Ἀκρυλλικό, 0,96 × 1,29
Συλλ. Κ. Σερέζη

128. Ἀμμουδιὰ
Ἀκρυλλικὸ 0,98 × 1,28
Συλλ. Α. Παναγιωτόπουλου

129. Καΐκι καὶ ἄνθρωποι
Ἀκρυλλικό, 0,97 × 1,30

130. Οἰκογένεια
Ἀκρυλλικό, χρυσό, 0,79 × 1,20

131. Ὁ Στέφανος-Σπύρος Βασιλείου Ἔλλιοτ
Ἀκρυλλικό, 0,55 × 0,38

132. Ἀθήνα
Ἀκρυλλικό, 1,15 × 1,48
Συλλ. Κ. Μακρῆ

133. Νυχτερινὸμὲκρεββάτι
Ἀκρυλλικό, 0,81 × 1,17
Συλλογὴ Π. Κόκκα

134. Ἠκόκκινηλάμπα
Ἀκρυλλικό, 0,80 × 1,15
Συλλογὴ Γ. Κατσίγρα

135. Ἀρμυρίκια
Ἀκρυλλικό, 0,72 × 0,91
Συλλογὴ Νέλλης Μαχαίρα

136. Νυχτερινὸ
Ἀκρυλλικό, χρυσό, 0,79 × 1,14
Συλλ. Κ. Χριστοπούλου

137. Θεοφάνεια στὴν Ἐρέτρια
Ἀκρυλλικό, 0,65 × 0,51
Συλλογὴ Χίλαρυ Ν. Πετσάλη-Διομήδη

138. Μαραμένος Μάης
Ἀκρυλλικό, 0,89 × 1,16
Συλλ. Α. Γκέρτσου

139. Ἀθήνα
Πλαστικό, 1,25 × 1,95
Συλλ. Ἐθν. Τραπέζης.

125. Men crossing the street
Acrylics, 0,65 × 0,92
M. Kamhis collection

126. Eretria
Acrylics,
E. Papagiannis collection

127. Rigging
Acrylics, 0,96 × 1,29
K. Serezis collection

128. Seashore
Acrylics, 0,98 × 1,28
A. Panagiotopoulos collection

129. A caique and men
Acrylics, 0,97 × 1,30

130. Family
Acrylics and gold leaf, 0,79 × 1,20

131. Stephanos - Spyros Vasiliou Elliot
Acrylics, 0,55 × 0,38

132. Athens
Acrylics, 1,15 × 1,48
K. Makris collection

133. Nocturne
Acrylics 0,81 × 1,17
P. Kokkas collection

134. The red lamp
Acrylics, 0,80 × 1,15
G. Katsigras collection

135. Reeds
Acrylics, 0,72 × 0,91
N. Mahairas collection

136. Nocturne
Acrylics and gold leaf 0,79 × 1,14
K. Christopoulos collection

137. The Epiphany blessing of
the waters at Eretria
Acrylics, 0,65 × 0,51
H.N. Petsalis - Diomidi collection

138. Withered May flowers
Acrylics, 0,89 × 1,16
A. Gertsos collection

139. Athens
Plastic medium, 1,25 × 1,95
National Bank collection

ΠΙΝΑΚΕΣ

PLATES

ἀναμνηστικὸ πορτραῖτο ἀγαπημένου προσώπου

ἡ καλύβα στὸν Παρνασσὸ

τὰ παιδιὰ τοῦ Παρνασσοῦ

ή γοργόνα

Ἐξάρχεια

Τουρκοβούνια

ὁ παπποῦς ὁ Καΐκης

ὁ δάσκαλος

τὸ Ζάππειο

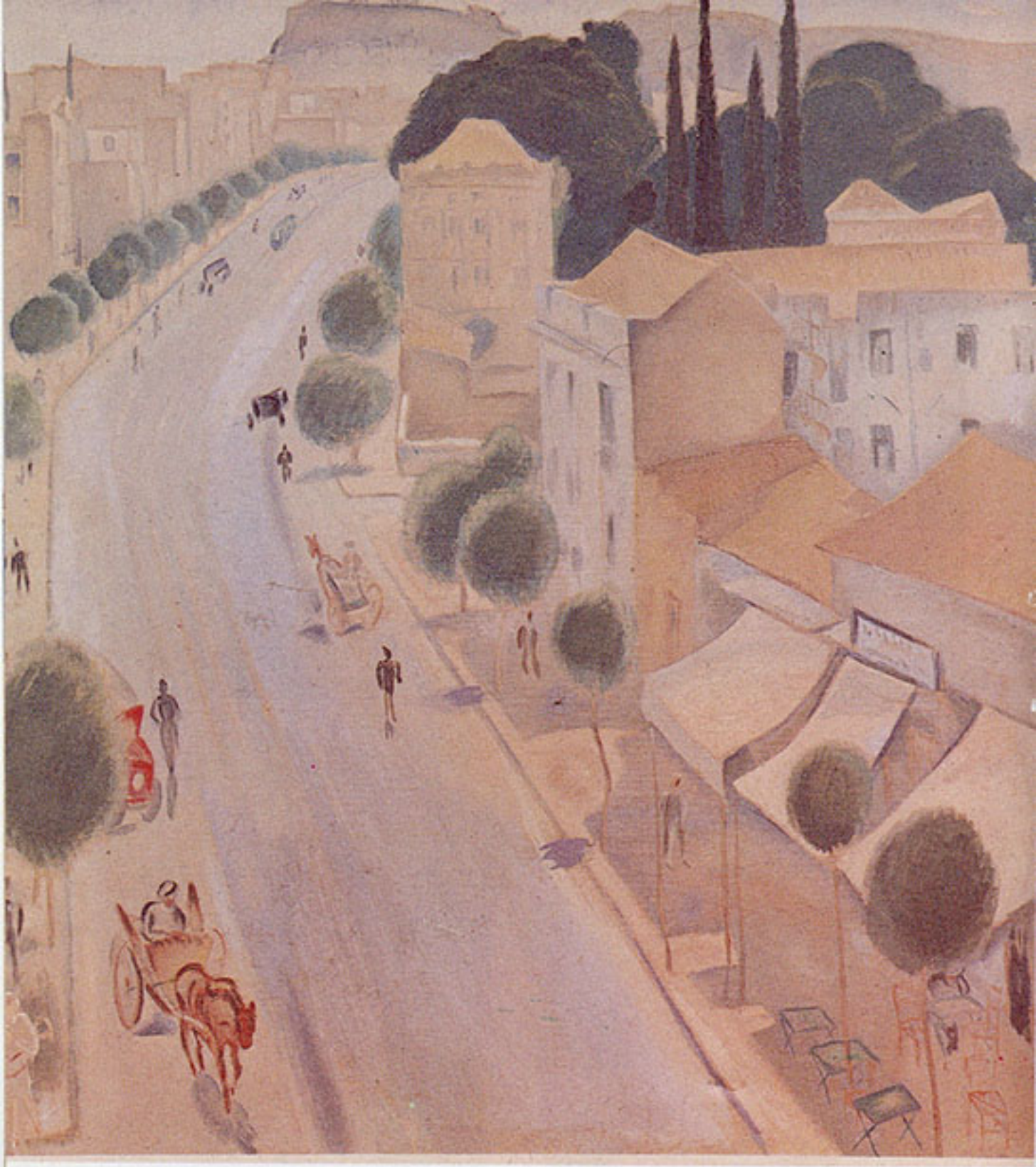

ὁδὸς Πατησίων τὸ 1929

ή Δροσούλα καί ή Δήμητρα

ἡ δεκάτη
ἐπέτειος

λαϊκὴ ἀγορά

'Αθήνα 1930

'Ενθύμιον τῆς ὁδοῦ 'Αχιλλέως

οἱ γοργόνες

ή στάση

Γαλάτσι 1930

καρναβάλι

Ὕδρα

ὁ λυράρης

ἐνθύμιον Αἰγίνης

τὸ τραπέζι τῆς Καθαρῆς Δευτέρας

"Greek Arts"

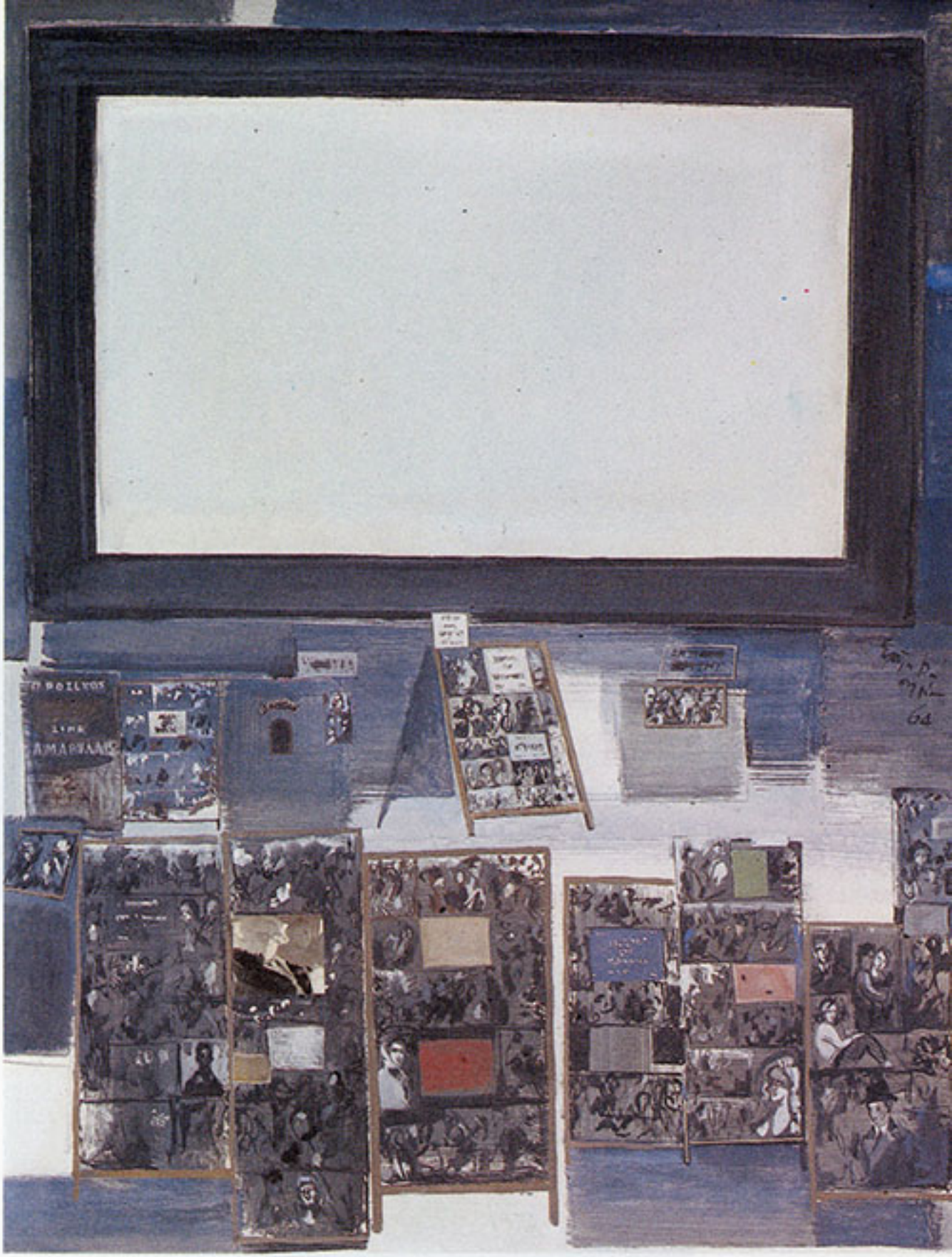

κινηματογράφος 'Αμαρυλλίς

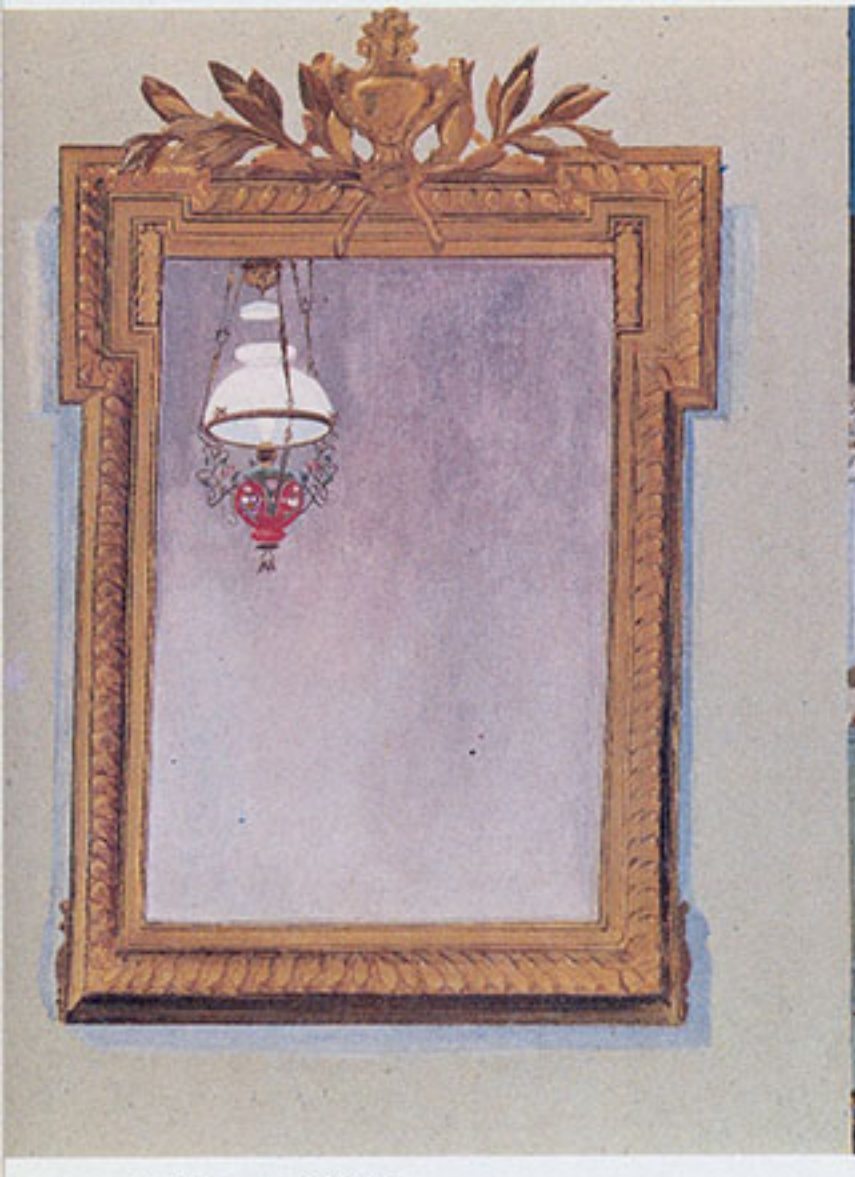

καθρέφτης καὶ Ἀθήνα

ἡ σκαλωσιὰ ποὺ χάλασε τὴ θέα

ὑλικὰ κατεδαφίσεως

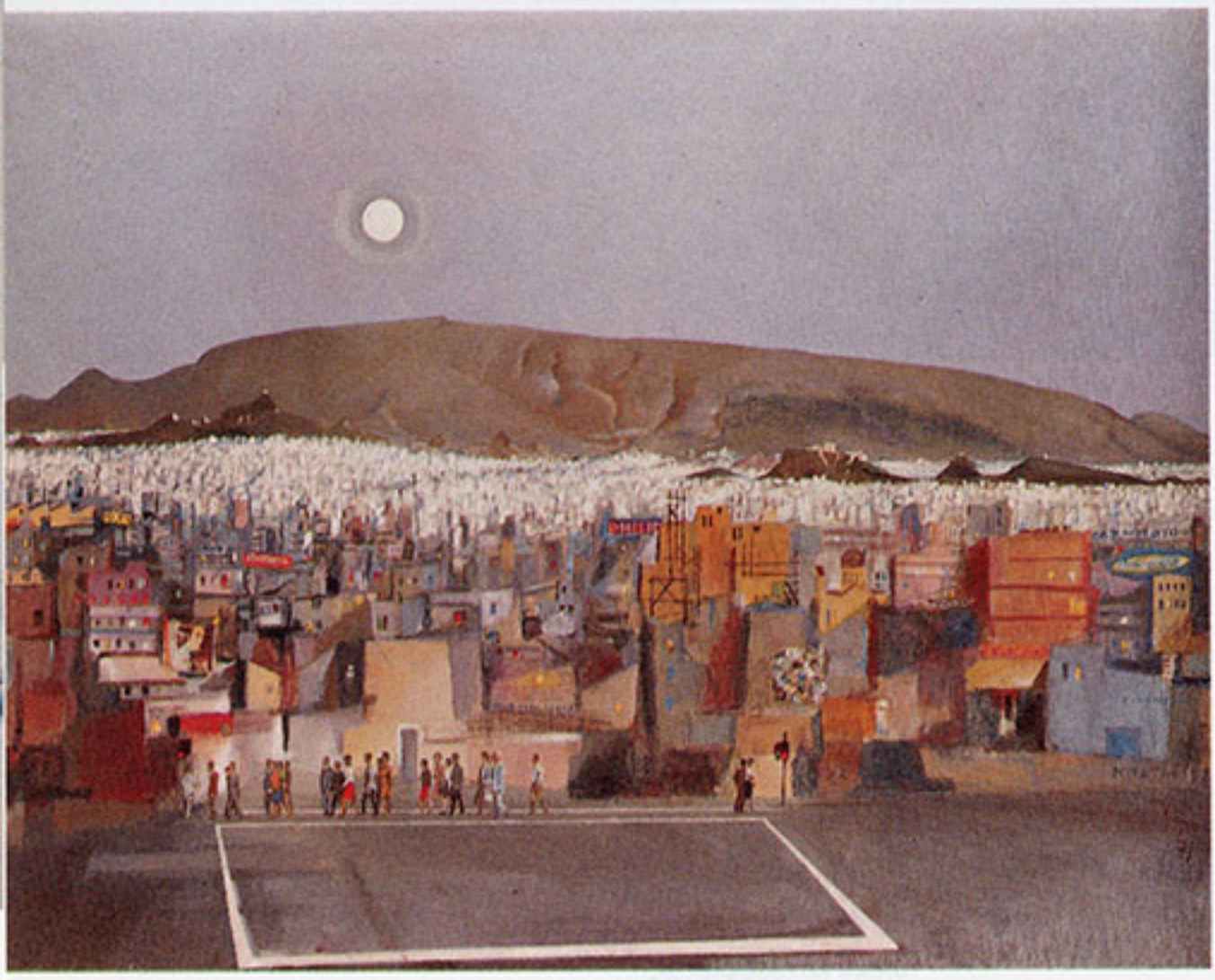

'Αθήνα

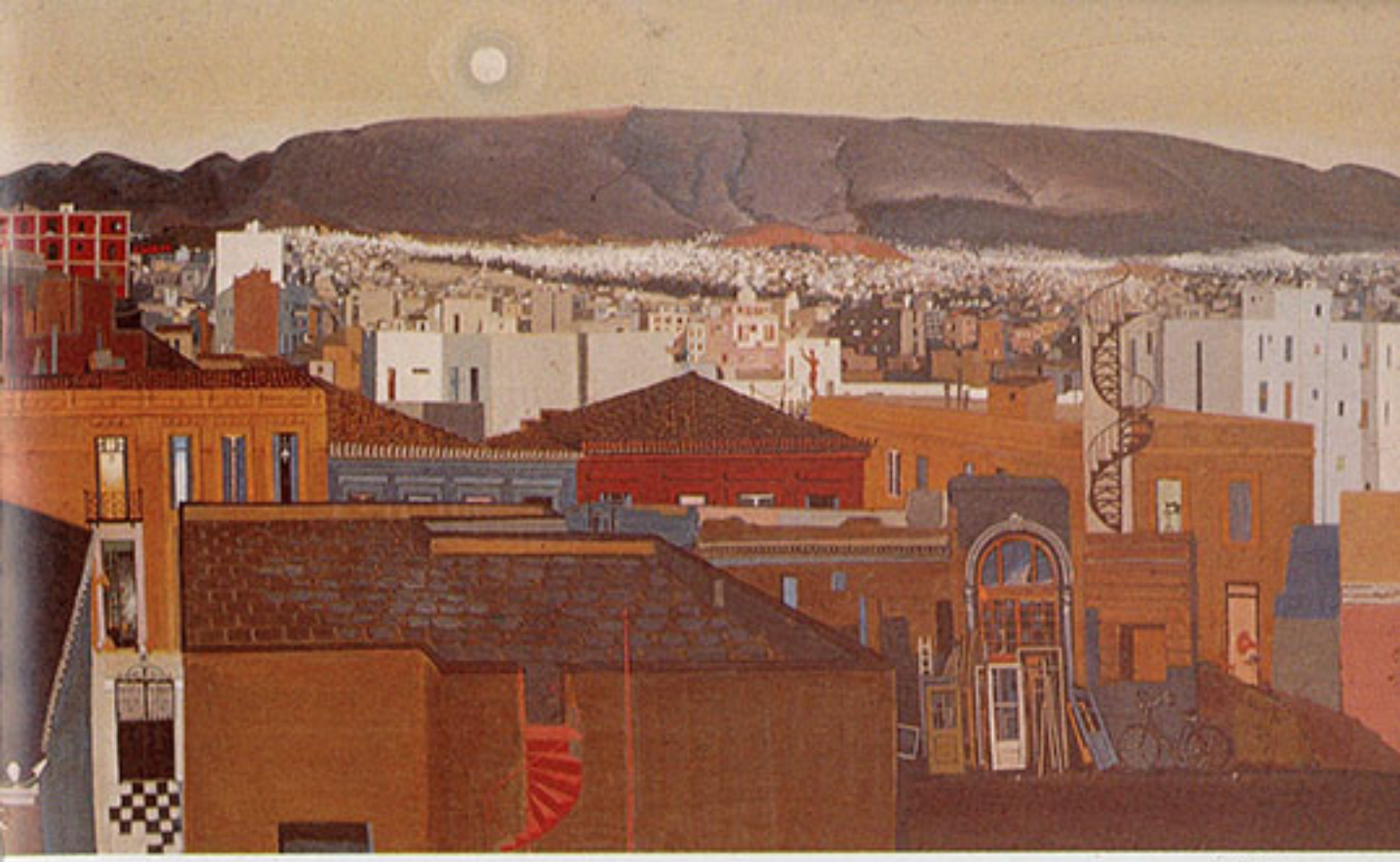

'Αθήνα

'Αθήνα

ὁ φωτογράφος τοῦ Ζαππείου

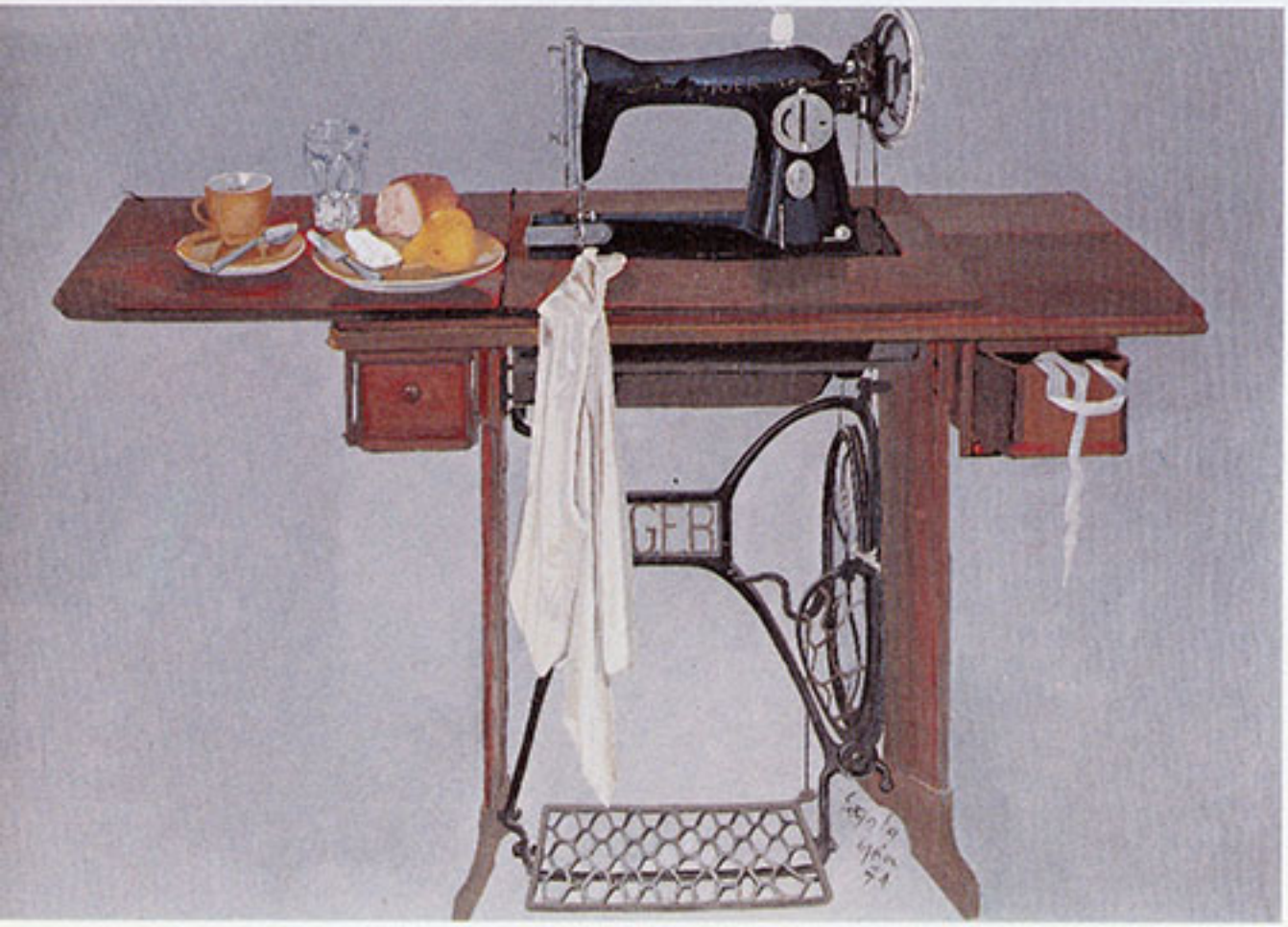

ή ραπτομηχανή

κατεδάφιση

νυχτερινὸ

ἡ λάμπα τῆς Ἁλίκης

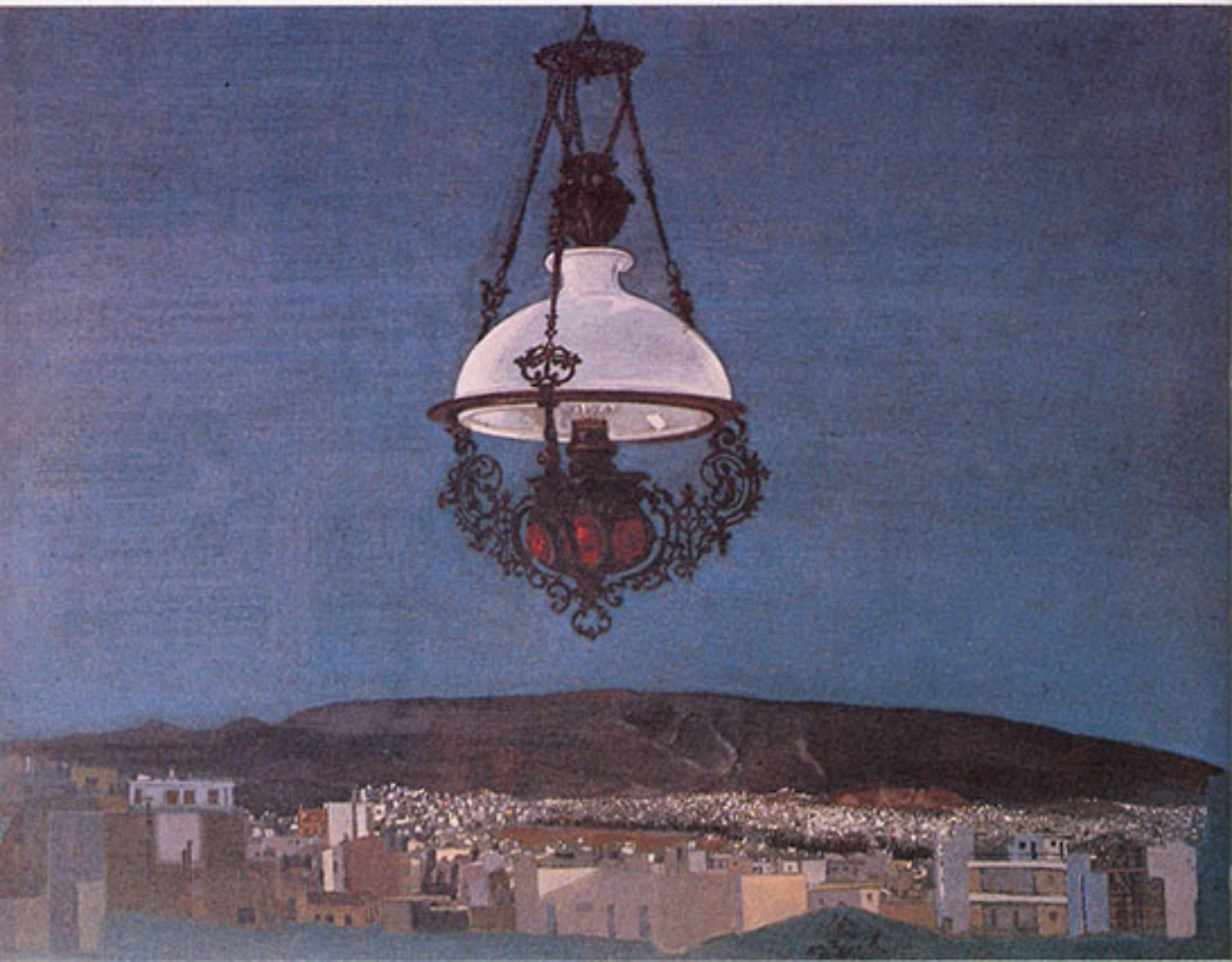

απομεσήμερο

Ἐρέτρια

Ἐρέτρια

συνάντηση μὲ τὸν Morandi σὲ παραθαλάσσια ταβέρνα τῆς Ἐρέτριας

ἄνθρωποι καὶ καΐκι

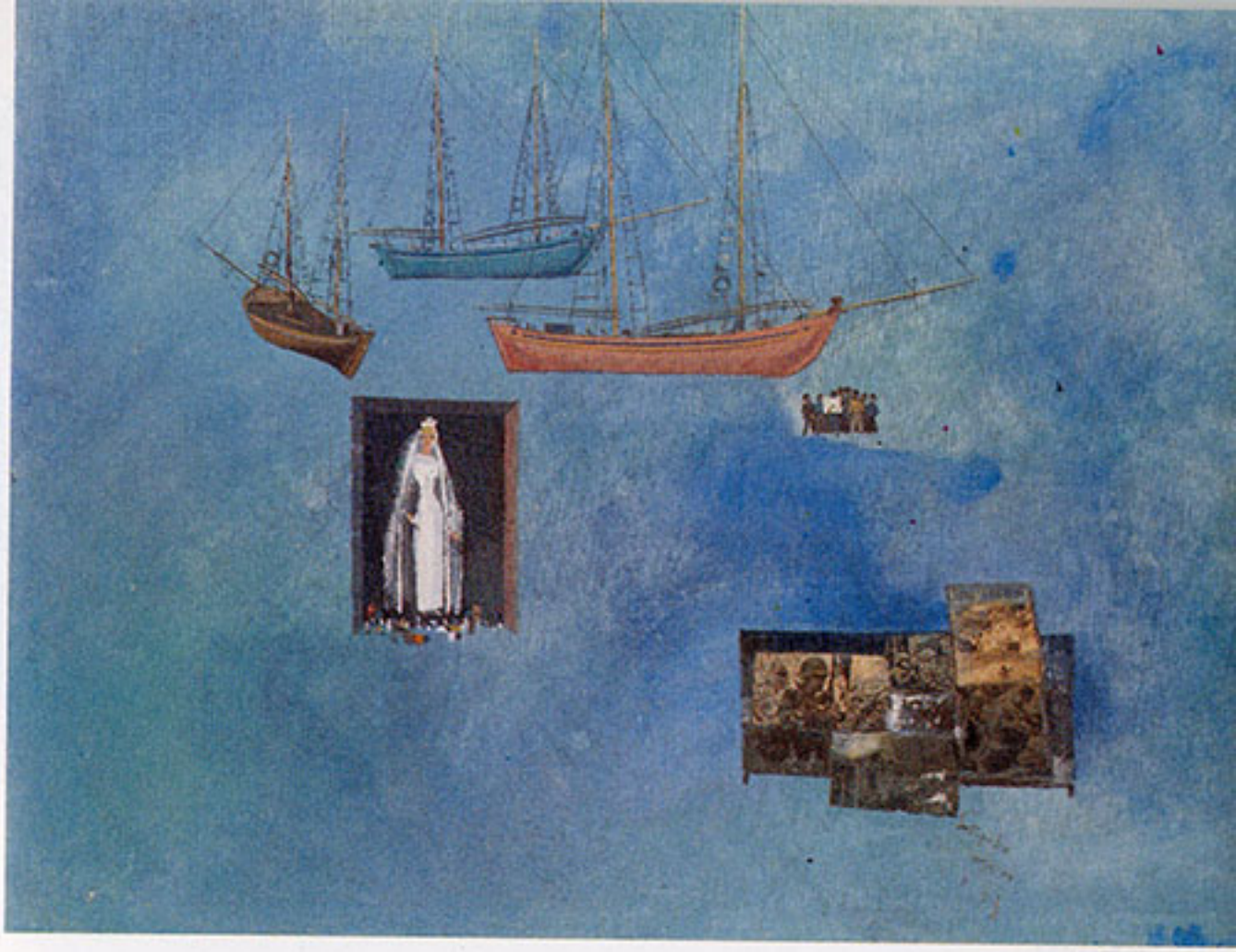

ἡ νύφη

τὸ χρῶμα ποὺ ἔπαιρνε ἡ θάλασσα πέρσυ τὸ καλοκαίρι

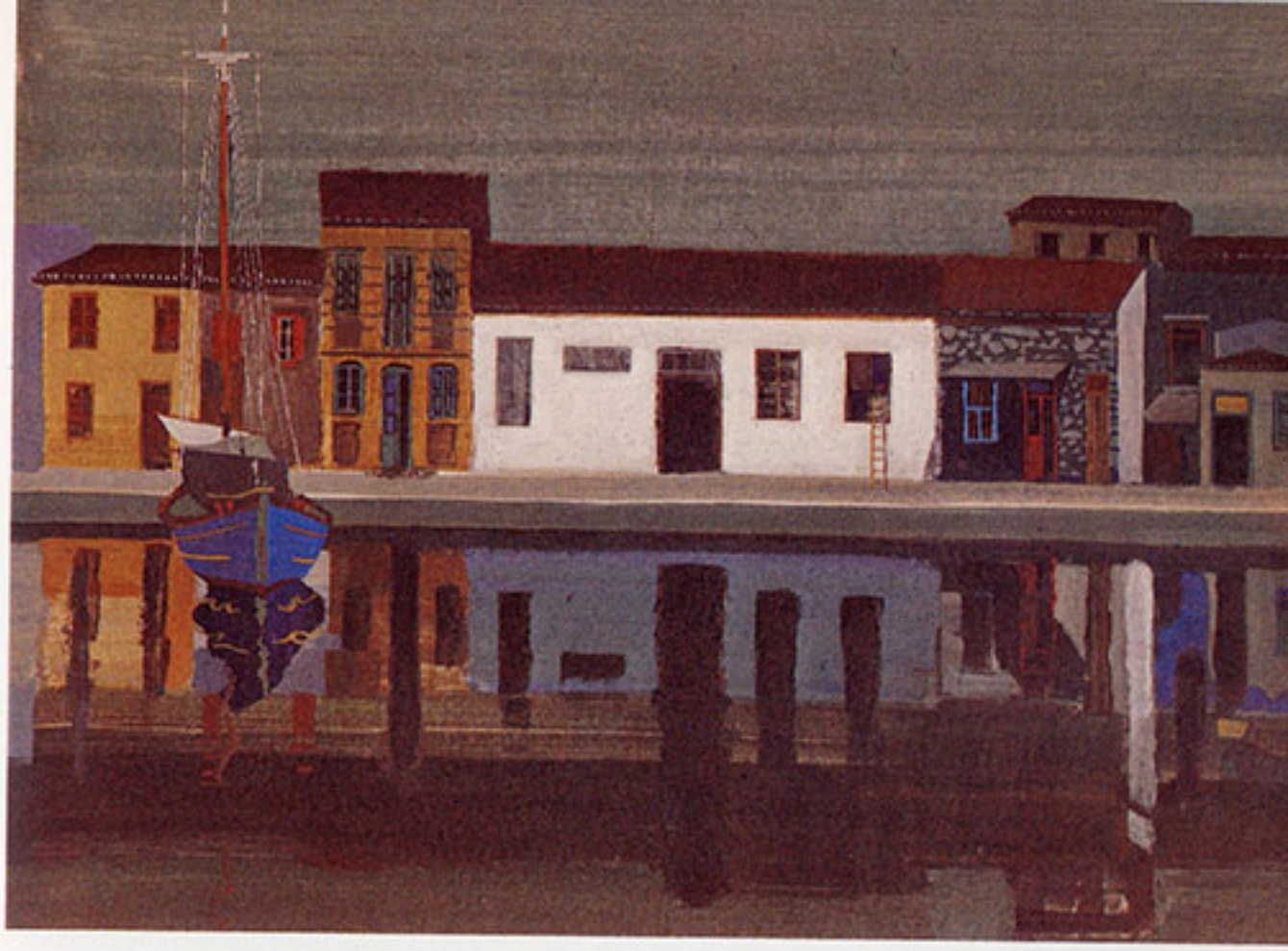

Μόλυβος

πρωΐ

μεσημέρι

απόγευμα

βράδυ

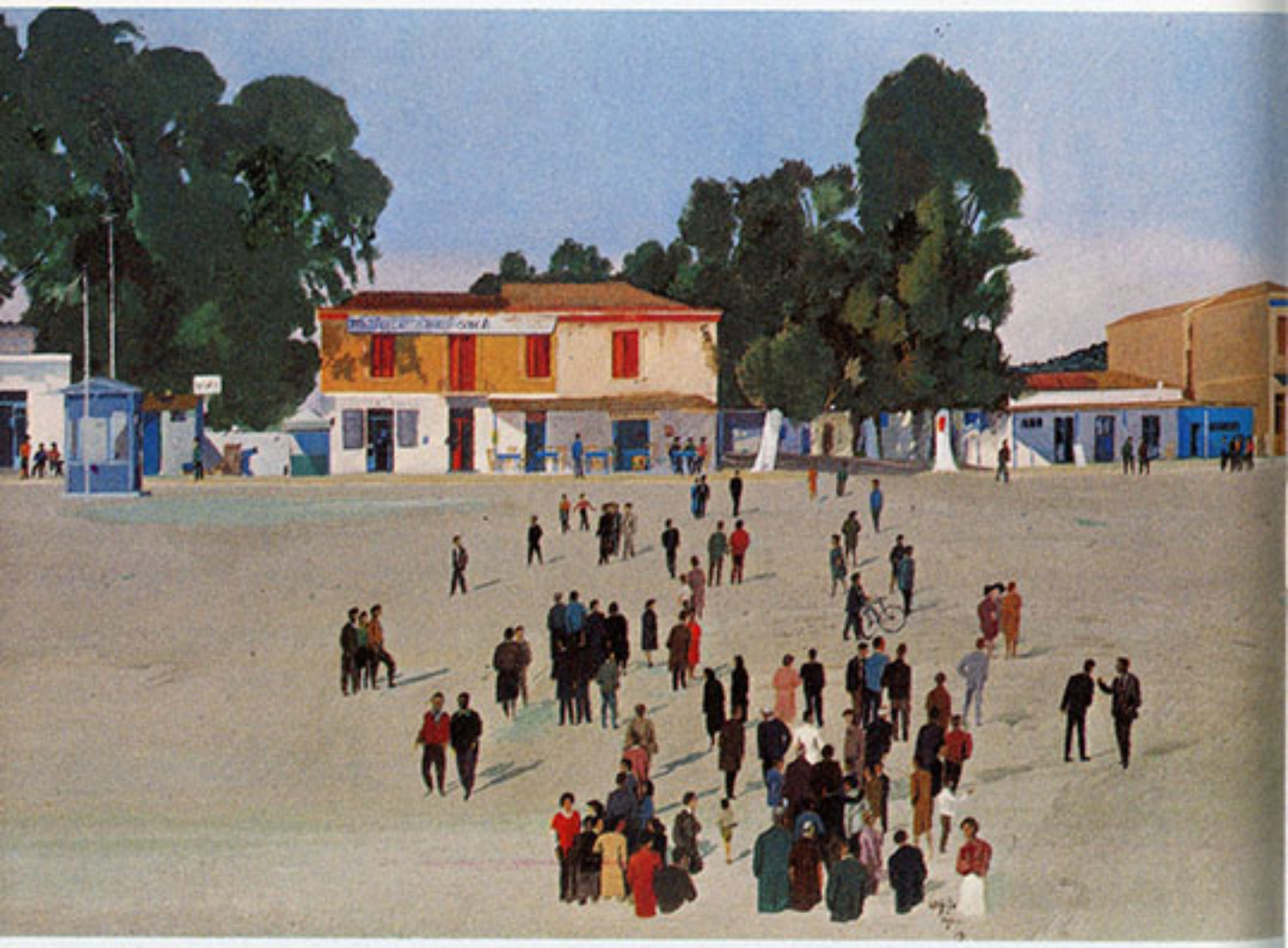

αφίξεις

συνάντηση μὲ τὸν Βολανάκη στὰ ferry-boats τῆς Ἐρέτριας

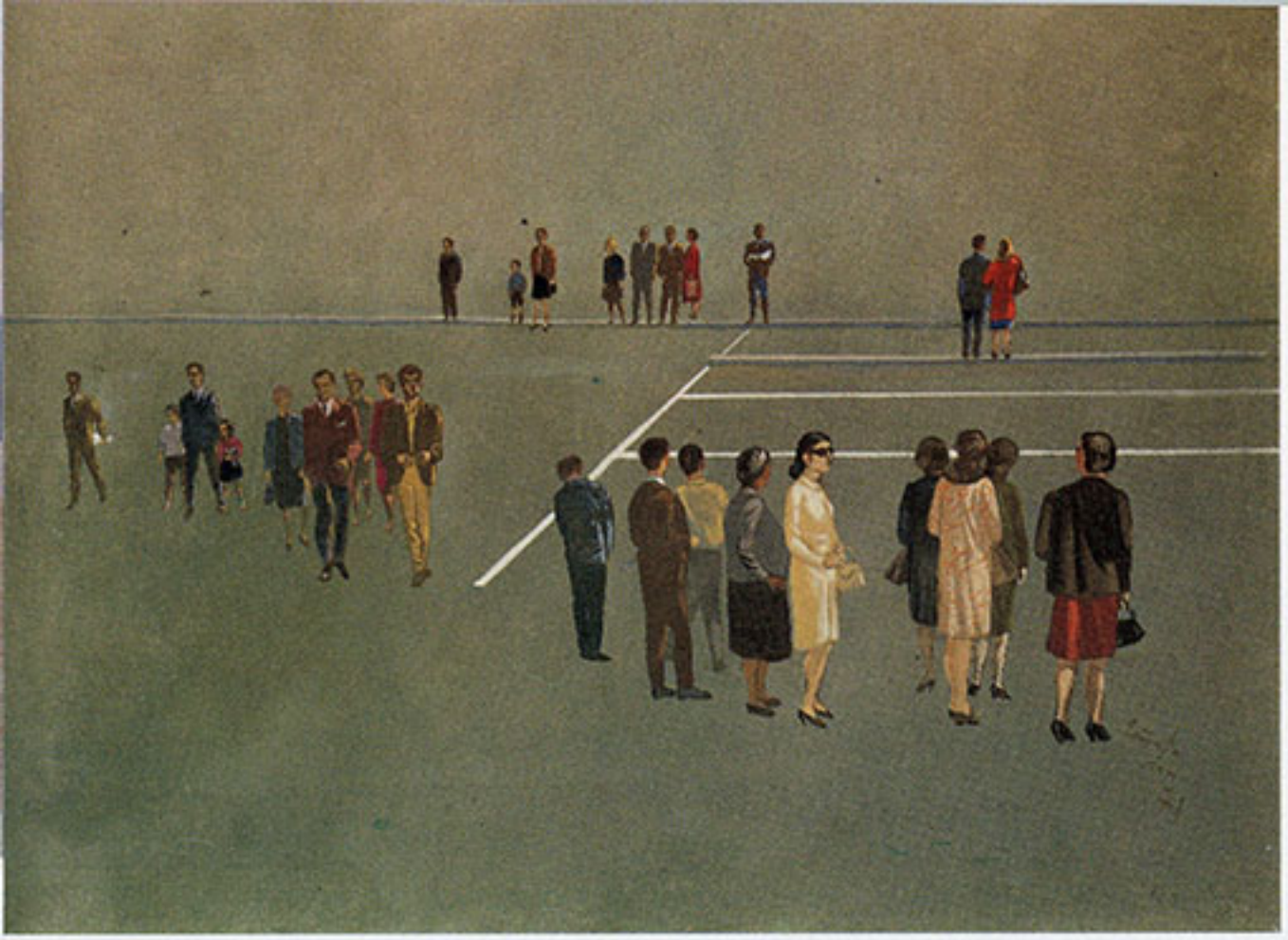

διαβάσεις

διαβάσεις

ξερολούλουδα

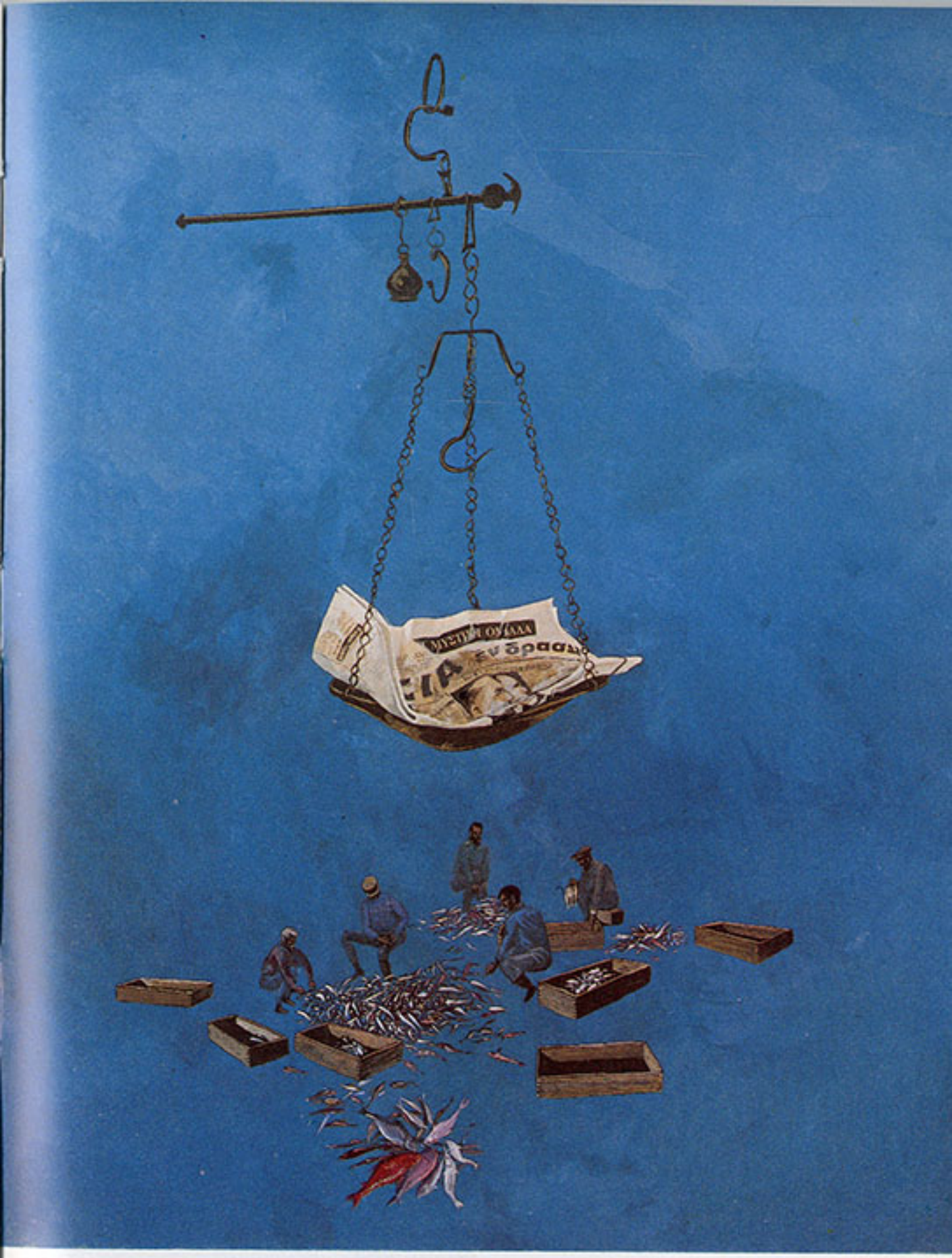

ἡ ψαριὰ

μαραμένος Μάης

τὸ κόκκινο λουλούδι

πρόγευμα στὴ χλόη

τέλος ἐποχῆς

στὴν ἀμμουδιὰ

γεγονότα

τέλος εποχής

στὴν ἄμμο τὴν ξανθή

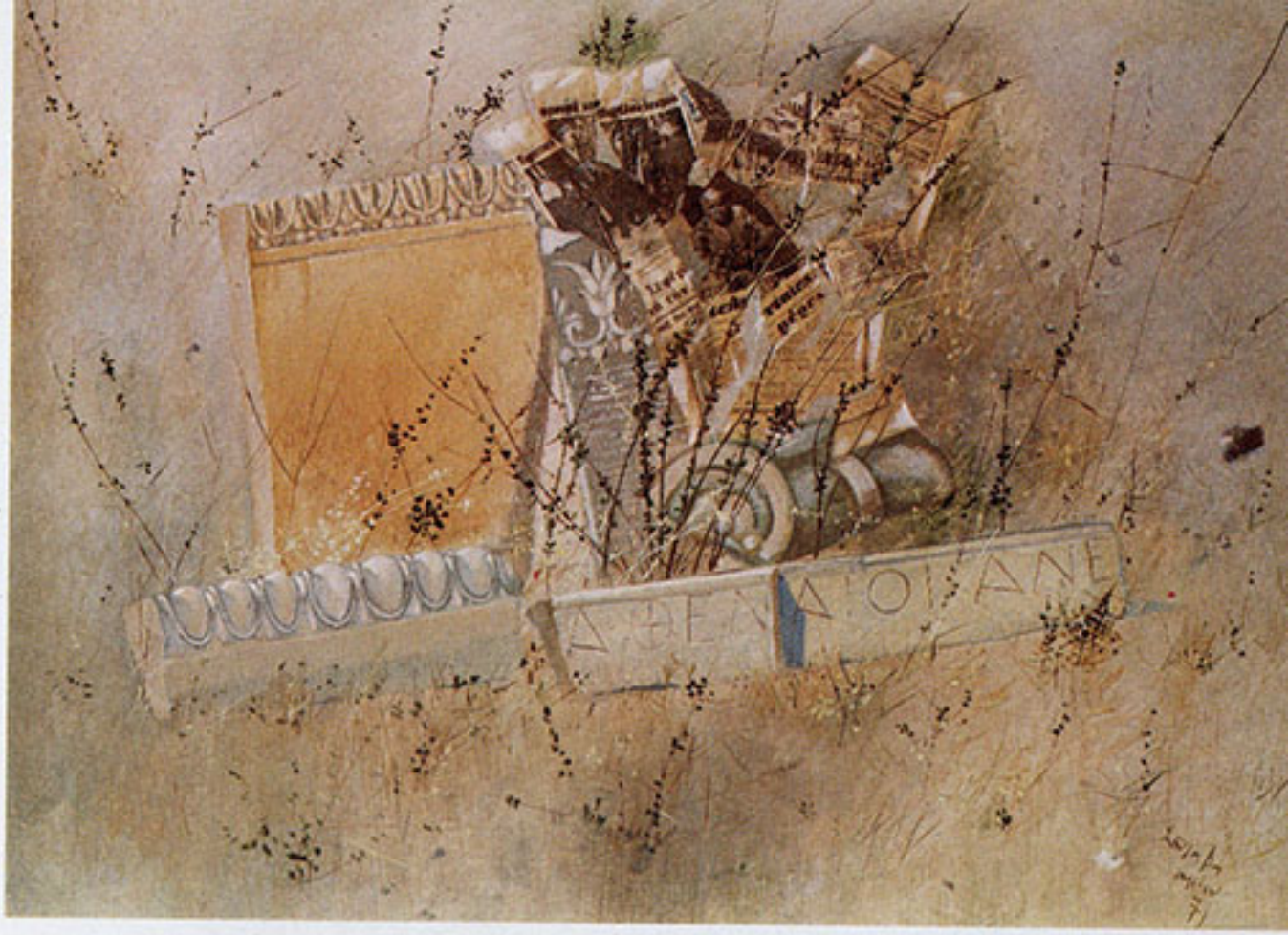

στὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ

ἡ δίκη τῆς Δ.Α.

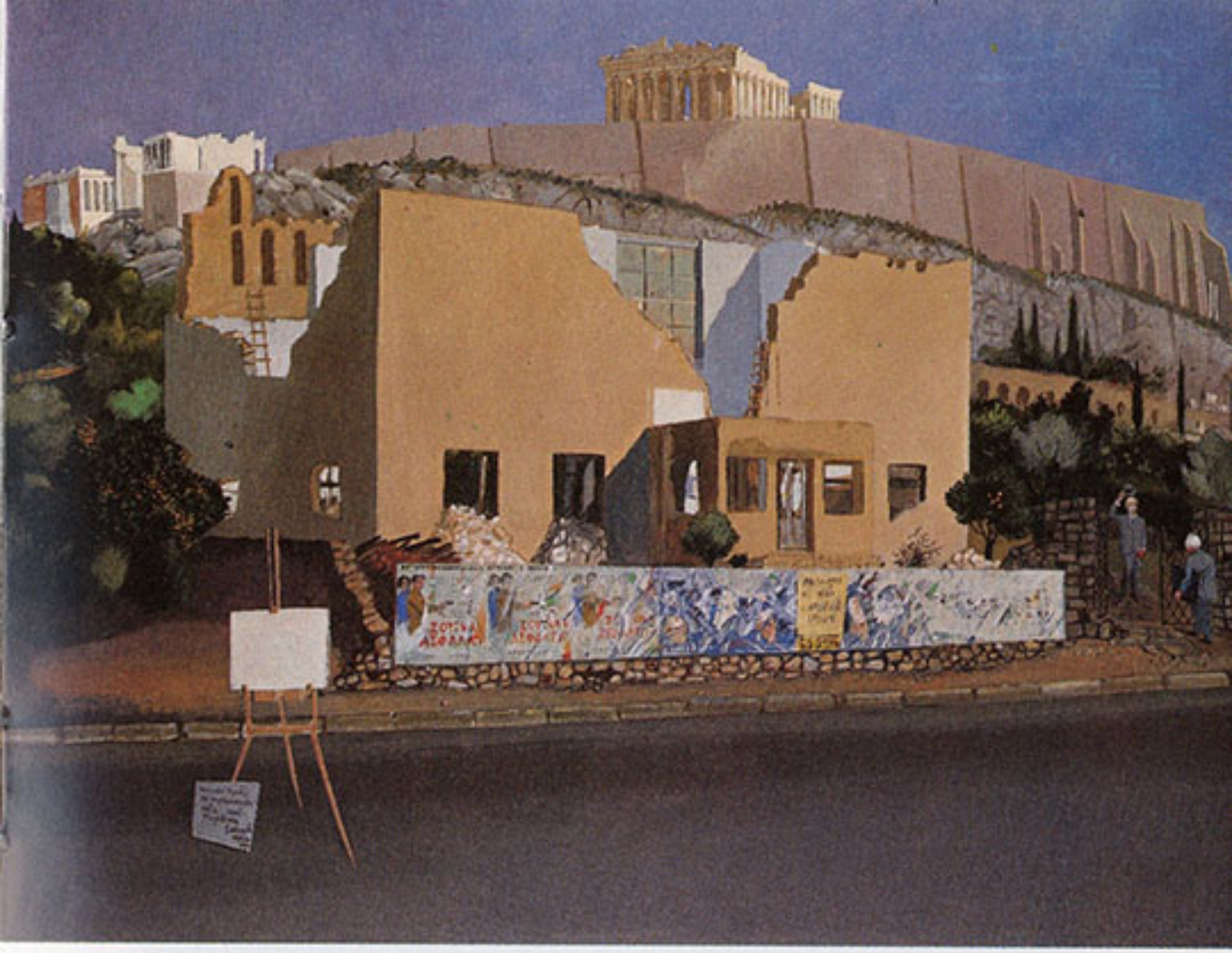

ἐπίσκεψη τιμῆς στὸ γκρεμισμένο σπίτι τοῦ Παρθένη

προσευχὴ στὸν Καραβάτζιο

ἕνα μαγαζάκι τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς ζωγραφισμένο μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν

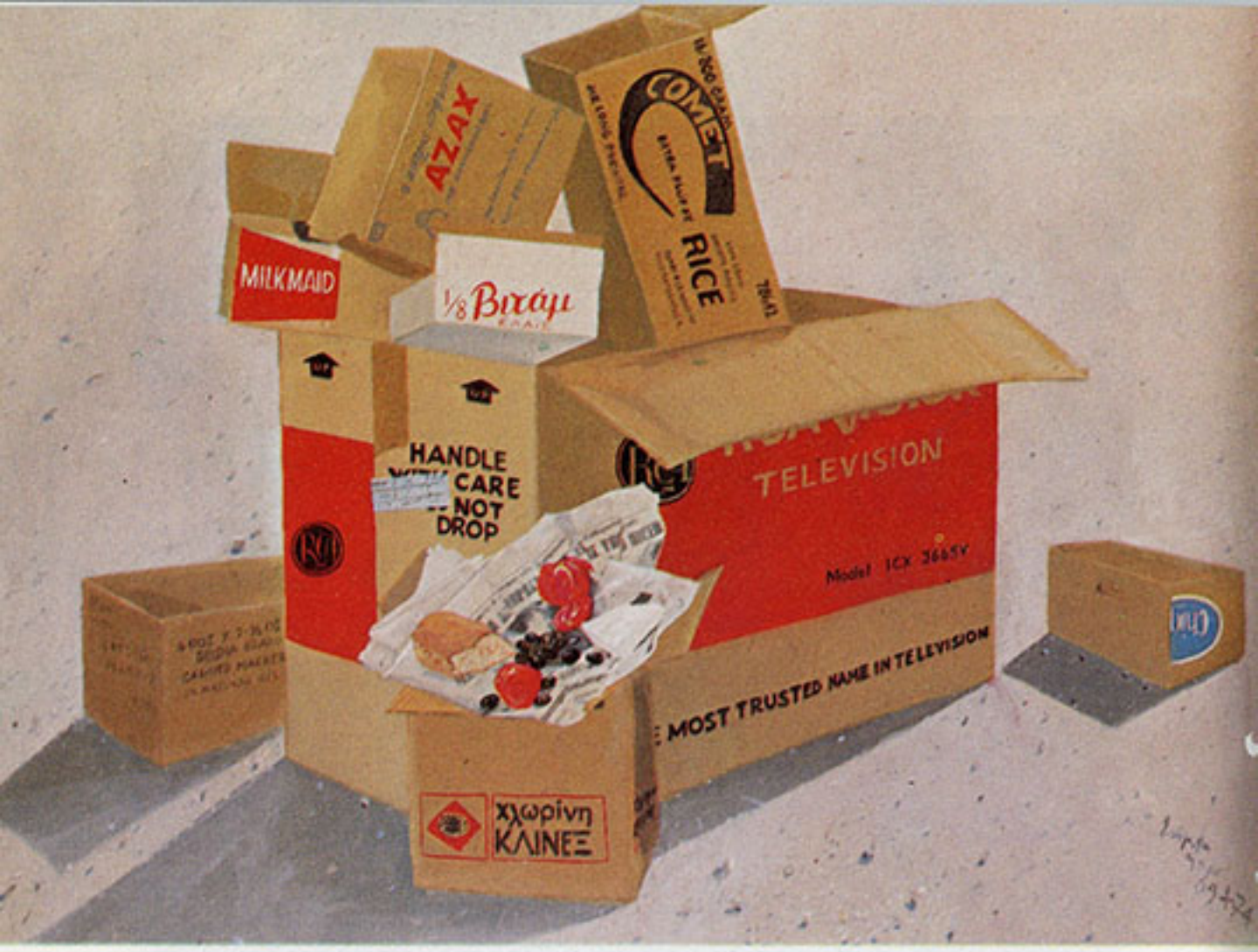

τὰ κουτιὰ τῆς ἀφθονίας

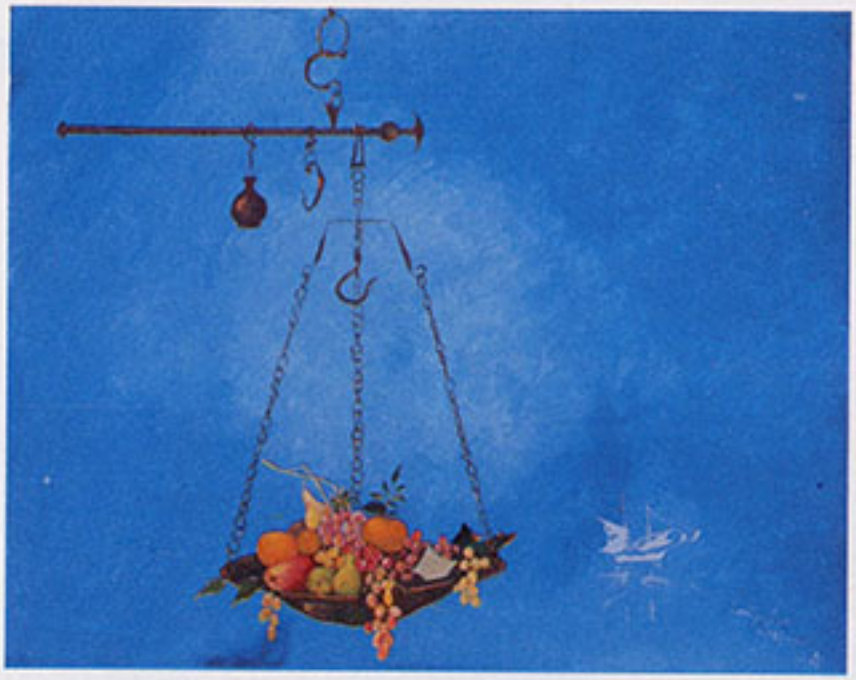

ἡ ζυγαριὰ

τὸ κουτὶ τῆς Πανδώρας

πρωΐνὸ τοῦ δεκαπενταύγουστου

τὸ σπιρτόκουτο

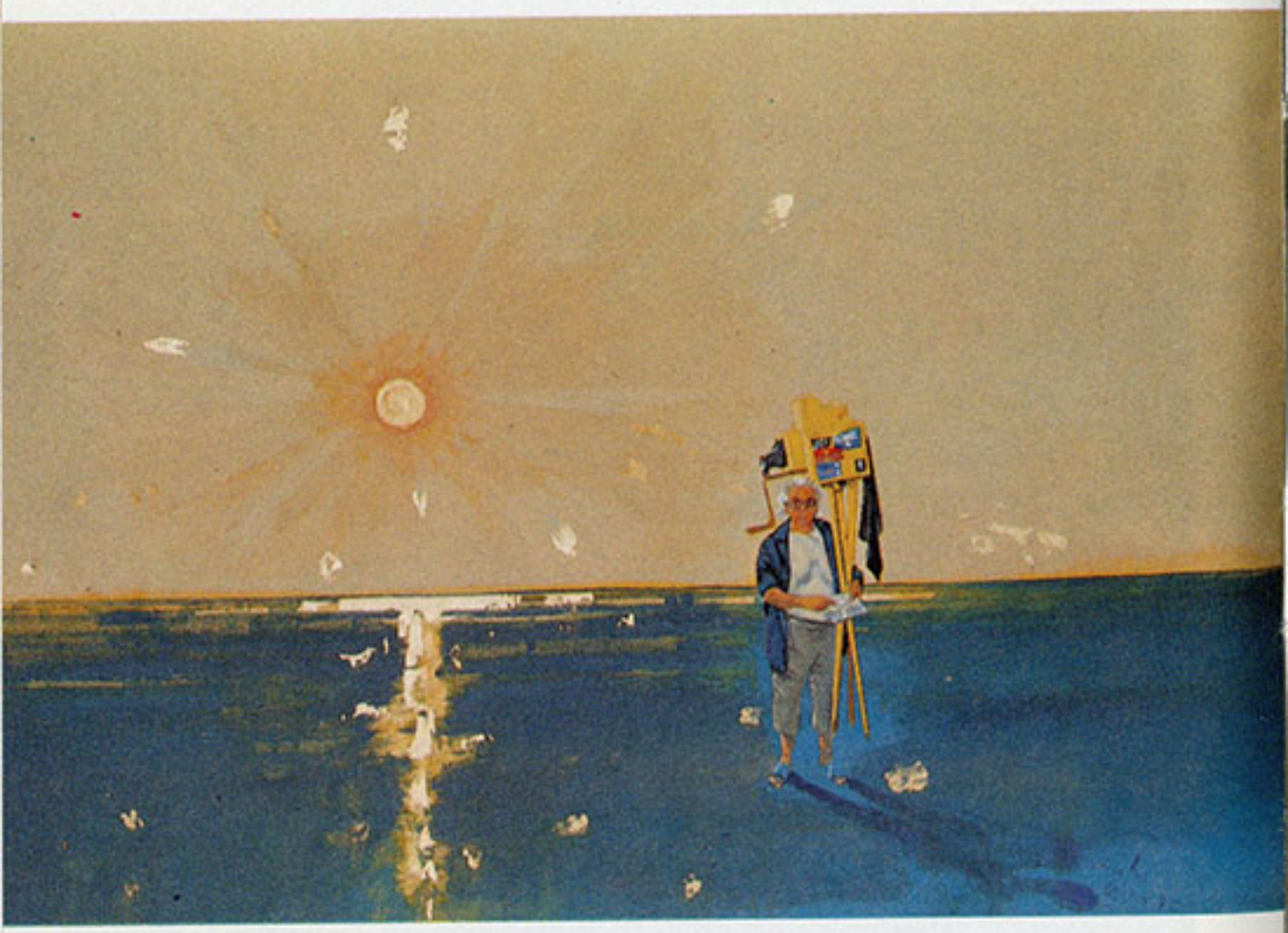

εἰς τὸ ἐπανιδεῖν

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞ. ΣΟΥΤΖΟΥ